

Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi lapseksiottamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen tarkoituksena on täydentää ja koota yhteen lakiin lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevat säännökset, joita noudatetaan kansallisessa ja kansainvälisessä lapseksiottamisessa.

Lapseksiottamisen edellytyksiä ja oikeusvaikutuksia samoin kuin ottolapsineuvontaa koskevat säännökset vastaavat kaikilta osin voimassa olevaa lainsäädäntöä. Sen sijaan kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevia säännöksiä ei ole aikaisemmin sisällynyt Suomen lainsäädäntöön. Lakiehdotukseen otetut kansainvälisyksityisoikeudelliset säännökset korvaisivat vuorostaan eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain ottolapsia koskevat säännökset.

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun sekä kansainvälistä lapseksiottamista koskevan lupamenettelyn tavoitteena on parantaa asianosaisten oikeussuojaa sekä ulottaa kansallisessa lapseksiottamisessa noudatettavat periaatteet ja vaatimukset koskemaan myös kansainvälistä lapseksiottamista Suomessa. Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoituksena on välittää Suomesta lapseksiottaja ulkomailla olevalle lapselle, joka tarvitsee ottovanhemmat. Palvelua antavat sosiaalihallituksen luvan saaneet yhdistykset tai sosiaalilautakunnat. Jokainen, joka aikoo ottaa ottolapsen ulkomailta, on velvollinen käyttämään tätä palvelua.

Erityinen lupa kansainväliseen lapseksiottamiseen on tarpeen, jos joko lapseksiottajalla tai alle 18-vuotiaalla lapseksiottettavalla on kotipaikka Suomessa.

Säännöksillä ei pyritä lisäämään tai vähentämään kansainvälistä lapseksiottamista Suomessa. Pyrkimyksenä on luoda nykyistä paremmat mahdollisuudet ja turvallisemmat puitteet lapsille saada uudet vanhemmat Suomessa, jos tällainen ratkaisu vastaa lapsen etua eikä ole vastoin lapsen kotivaltion näkemystä.

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvissa säännöksissä säädetään, millä edellytyksin lapseksiottamishakemus voidaan tutkia Suomessa, minkä valtion lakia asiassa on sovellettava ja milloin ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen katsotaan Suomessa päteväksi.

Pääsääntönä on, että lapseksiottaminen voidaan vahvistaa Suomessa, jos lapseksiottajilla on täällä kotipaikka, ja että tällöin sovelletaan Suomen lakia.

Eräissä tapauksissa on ulkomailla tapahtuvaan lapseksiottamiseen saatava etukäteen Suomen viranomaisten lupa. Jos lupa on saatu, ulkomailla vahvistettu lapseksiottaminen on sellaisenaan pätevä Suomessa. Muissakin tapauksissa lapseksiottaminen voi olla pätevä sellaisenaan, jos se on vahvistettu valtiossa, johon lapseksiottajilla on läheinen yhteys. Jollei lapseksiottamista katsota sellaisenaan päteväksi, sille voidaan hakea Suomessa Helsingin hovioikeuden vahvistusta.

Myös ulkomailla tapahtunut ottolapsisuhteen purkaminen voidaan katsoa Suomessa päteväksi, vaikka ottolapsisuhdetta ei täällä voida purkaa.

Uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan noin puolen vuoden kuluttua lain vahvistamisesta.

SISÄLLYSLUETTELO

	Sivu		Sivu
YLEISPERUSTELUT	3	3 luku. Ottolapsineuvonta	17
1. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu	3	4 luku. Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu	18
1.1. Nykyinen tilanne Suomessa	3	5 luku. Lupamenettely kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa	19
1.2. Nykyinen tilanne muissa pohjoismaissa ja pohjoismainen yhteistyö	6	6 luku. Lapseksiottamisen vahvistaminen ..	20
1.3. Kansainväliset hankkeet	9	7 luku. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	20
1.4. Asian valmistelu	9	Yleistä	20
1.5. Lausunnonantajat	10	Tuomioistuimen toimivalta	22
2. Nykyisen tilanteen arviointi ja uudistusehdotukset	10	Sovellettava laki	22
2.1. Lapseksiottamisesta annettu laki	10	Ulkomaisen lapseksiottamisen ja ottolapsisuhteen purkamisen tunnustaminen	24
2.2. Kansainväliset lapseksiottamispalvelut ja lupamenettely	10	Selvitykset ja lausunnot	27
2.3. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset	13	8 luku. Erinäisiä säännöksiä	27
2.4. Lapseksiottamista koskevan lainsäädännön koontaminen	15	9 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset	28
3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset	16	2. Tarkemmat säännökset ja määräykset	29
YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT	17	3. Voimaantulo	29
1. Lakiehdotuksen perustelut	17	LAKITEKSTIT	30
1.1. Laki lapseksiottamisesta	17	Laki lapseksiottamisesta	30
Yleistä	17	LIITTEET	38
1 luku. Lapseksiottamisen edellytykset ..	17	Liite 1. Asetus lapseksiottamisesta	38
2 luku. Lapseksiottamisen oikeusvaikutukset	17	Liite 2. Asetus Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta	40

YLEISPERUSTELUT

1. Nykyinen tilanne ja asian valmisteilu

1.1. Nykyinen tilanne Suomessa

Voimassa olevat lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevat säännökset sisältyvät lapseksiottamisesta 19 päivänä tammikuuta 1979 annettuun lakiin (32/79), eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annettuun lakiin (379/29) sekä Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken 6 päivänä helmikuuta 1931 tehtyyn, avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävään sopimukseen (SopS 20/31).

Lapseksiottamisesta annetussa laissa määritellään lapseksiottamisen tavoite ja tarkoitus Suomessa. Tämän mukaan lapseksiottamisen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde lapseksi otettavan ja lapseksiottajan välille. Laissa säännellään yksityiskohtaisesti lapseksiottamisen edellytykset ja sen oikeusvaikutukset, lapseksiottamisen vahvistamisessa noudatettava menettely sekä sitä pääsääntöisesti edeltävä ottolapsineuvonta.

Lapseksiottaminen vahvistetaan lapseksiottajien hakemuksesta tuomioistuimen päätöksellä. Ottolapsen oikeussuhde ottovanhempiin ja ottovanhempien sukulaisiin on sama kuin lapsen ja hänen omien vanhempiensa ja näiden sukulaisen välinen oikeussuhde. Lapseksiottamisen vahvistamisen seurauksena katkeavat vastaavasti ne oikeudelliset suhteet, jotka ovat vallinneet lapsen ja hänen aikaisempien vanhempiensa sekä sukulaisensa välillä. Lapseksiottamiseen perustuvaa lapsen ja vanhemman suhdetta ei voida purkaa tuomioistuimen päätöksellä. Sen sijaan ottolapsen ottaminen uudelleen ottolapseksi on lain mukaan mahdollista.

Lapseksiottamisen ehdottomana esteenä on lapseksiottamisen johdosta annettu tai annettavaksi luvattu taloudellinen korvaus. Lapseksiottaja voi kuitenkin ottolapsisuhteen vahvistamisen varalta suorittaa tai sitoutua suorittamaan korvausta tai avustusta lapselle tämän elatusta var-

ten, koska lapseksiottamisen seurauksena vastuu alaikäisen lapsen elatuksesta siirtyy ottovanhemmalle.

Lapseksiottamisen vahvistamista edeltää pakollinen ottolapsineuvonta, jos lapseksi otettava on alaikäinen. Ottolapsineuvonnan tarkoituksena on lapseksiottamista koskevassa asiassa valvoa lapsen etua sekä neuvotteluilla ja muilla toimenpiteillä auttaa lasta, lapsen vanhempia sekä lapseksiottajia ennen ottolapsisuhteen vahvistamista sekä tarvittaessa myös sen jälkeen. Sosiaalihallitus ohjaa ja valvoo ottolapsineuvontaa ja sitä antavat sosiaalilautakunnat sekä sosiaalihallituksen luvan saaneet ottolapsitoimistot.

Lapsen vanhemmat, jotka aikovat antaa alaikäisen lapsensa ottolapseksi, samoin kuin ottolasta toivovat henkilöt, ovat velvolliset pyytämään ottolapsineuvontaa. Ottolapsineuvonnan tehtävänä on kussakin yksittäistapauksessa ensiksi selvittää lapseksiottamisen edellytykset, toiseksi sijoittaa lapsi hänelle valittujen lapseksiottajien luokse sekä kolmanneksi seurata sijoitusta ja sen perusteella arvioida lapseksiottamisen tarkoituksen toteutumista. Ottolapsineuvonnan erääksi keskeiseksi tehtäväksi muodostuu siten ottolapsen välittäminen luovuttavilta vanhemmilta lapseksiottajille.

Tuomioistuin ei voi ottaa lapseksiottamisen vahvistamista koskevaa asiaa tutkittavaksi ennen kuin hakija on selvittänyt, että ottolapsineuvontaa on annettu laissa säädettyllä tavalla. Suomen tuomioistuin noudattaa lapseksiottamisen vahvistamista koskevaa asiaa käsitellessään menettelyn ja muotomääräysten osalta Suomen lakia myös kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa eli kun lapseksi otettava tai lapseksiottaja taikka molemmat ovat vieraan valtion kansalaisia. Laissa asetettu velvoite osallistua ottolapsineuvontaan ulottuu siten myös kansainvälisiin lapseksiottamistapauksiin silloin, kun lapseksiottaminen vahvistetaan Suomessa.

Lakia säädettäessä tarkoituksena ei kuitenkaan ole ollut, että ottolapsineuvonnan varsinaisena tehtävänä olisi välittää ulkomaalaisia lapsia ottolapsiksi Suomeen. Niissä tapauksissa, joissa ulkomaalaisen lapsen lapseksiottaminen on vahvistet-

tu Suomessa, lapset ovat paria poikkeusta lukuunottamatta saapuneetkin Suomeen lapseksiottajien omasta toimesta yksityistä tietä. Ottolapsineuvonnan tehtäväksi on näissä tapauksissa siten jäänyt lähinnä lapseksiottajia koskevien selvitysten tekeminen.

Voimassa olevassa lainsäädännössä ei ole nimellisiä säännöksiä kansainvälisestä ottolapsineuvonnasta eikä kansainvälisestä ottolapsivälityksestä. Lakia on tulkittu siten, että ainoastaan ottolapsineuvontaa antavat tahot, sosiaalilautakunnat ja sosiaalihallituksen luvan saaneet ottolapsitoimistot, voivat laillisesti välittää lapsia lapseksiottamisen tarkoituksessa Suomesta ulkomaille ja ulkomailta Suomeen. Tätä käsitystä tukee myös korkeimman hallinto-oikeuden vuonna 1982 antama päätös, joka jätti sosiaalihallituksen päätöksen lopputuloksen pysyväksi ottolapsineuvonnan antamista kansainvälisissä lapseksiottamisissa koskevassa asiassa. Sosiaalihallitus oli päätöksellään hylännyt hakemuksen, joka koski luvan myöntämistä ottolapsitoimiston ylläpitämiseen ottolapsineuvonnan antamiseksi kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa. Korkeimman hallinto-oikeuden päätöksen perusteluna on se, että lupaa hakeneen yhdistyksen tarkoituksena ei ole antaa sellaista ottolapsineuvontaa kuin ottolapsitoimiston edellytetään lapseksiottamisesta annetun lain 3 luvun mukaan antavan (KHO:n päätös n:o 1991, annettu 7.5.1982).

Laiton ottolapsen välittäminen on lapseksiottamisesta annetussa laissa säädetty rangaistavaksi teoksi.

Ottolapsineuvonnan tavoitteena on edistää lapsen ja vanhempien oikeusturvaa sekä lapseksiottamisen tarkoituksen toteutumista. Nämä tavoitteet liittyvät kiinteästi myös kansainväliseen lapseksiottamiseen. Kansainvälisten lapseksiottamispalveluiden asianmukaisen kehittämisen esteenä ovat Suomessa kuitenkin tällä hetkellä yhtäältä voimassa olevat säännökset ja toisaalta tarpeellisen lainsäädännön puuttuminen.

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset sisältyvät *eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annettuun lakiin* (24—27 §; jäljempänä *kansainvälinen perhesuhdelaki*). Säännökset koskevat suomalaisen viranomaisen yleistoimivaltaa eli edellytyksiä asian tutkimiselle Suomessa, sovellettavaa lakia sekä ulkomailla vahvistetun lapseksiottamisen tunnustamista päteväksi Suomessa.

Suomen tuomioistuimien voi ottaa lapseksiottamisen vahvistamista koskevan asian käsiteltäväksi seuraavissa tapauksissa:

— kun lapseksiottaja on vieraan valtion kansalainen ja lapseksiottettava Suomen kansalainen, jos Suomessa vahvistettu lapseksiottaminen tunnustetaan päteväksi lapseksiottajan kansalaisuusvaltiossa;

— kun lapseksiottaja on Suomen kansalainen ja lapseksiottettava vieraan valtion kansalainen, jos lapseksiottettava pysyvästi oleskelee Suomessa ja Suomessa vahvistettu lapseksiottaminen tunnustetaan päteväksi hänen kansalaisuusvaltiostaan;

— kun sekä lapseksiottaja että lapseksiottettava ovat vieraan valtion kansalaisia, jos lapseksiottettava pysyvästi oleskelee Suomessa ja täällä vahvistettu lapseksiottaminen tunnustetaan päteväksi sekä lapseksiottajan että lapseksiottettavan kansalaisuusvaltiossa.

Suomen tuomioistuimien voi ottaa ottolapsisuhteen purkamista koskevan asian käsiteltäväksi, kun ottovanhempi on vieraan valtion kansalainen, jos ottovanhemmalla on kotipaikka Suomessa ja täällä suoritettu purkaminen tunnustetaan päteväksi hänen kansalaisuusvaltiostaan. Ottolapsen kansalaisuudella tai kotipaikalla ei tässä yhteydessä ole merkitystä.

Kun lapseksiottaja tai lapseksiottettava taikka molemmat ovat vieraan valtion kansalaisia, sovelletaan lapseksiottamisen edellytyksiä arvioitaessa kunkin asianosaisen kohdalta erikseen hänen kansalaisuusvaltionsa lakia. Lapseksiottamisessa noudatettava menettely määräytyy sen sijaan Suomen lain mukaan. Jos lapseksiottajan tai lapseksiottettavan kansalaisuusvaltion laissa säädetään määrättyä muotoa noudatettavaksi myös silloin, kun lapseksiottaminen tapahtuu vieraassa valtiossa, sovelletaan näitä säännöksiä Suomen menettelysäännösten ohella.

Ottolapsisuhteen purkamisen edellytykset määräytyvät ottovanhemman kansalaisuusvaltion lain mukaan. Jäljempänä selostettavan *ordre public* -periaatteen vuoksi ottolapsisuhdetta ei kuitenkaan voitane enää Suomessa purkaa.

Lapseksiottamisen oikeudelliset vaikutukset määräytyvät lapseksiottajan kansalaisuusvaltion lain mukaan. Tämän säännöksen ulkopuolelle jää kuitenkin ottovanhemman ja ottolapsen perintöoikeudellinen suhde, koska kansainvälinen perhesuhdelaki ei lainkaan koske perintöä eikä testamenttia.

Ulkomailla vahvistettu lapseksiottaminen tunnustetaan Suomessa päteväksi, jos lapseksiottaminen on pätevä sekä ottovanhemman että ottolapsen kansalaisuusvaltioissa. Jos lapseksiottaja tai lapseksiottettava taikka molemmat ovat Suomen

kansalaisia, ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen tunnustetaan Suomessa päteväksi vain siinä tapauksessa, että Suomen oikeusministeri on antanut siihen luvan. Lain esitöistä ilmenee, että lupamenettelyn tarkoituksena on valvoa, minkälaista turvaa vieraassa valtiossa lapseksiottamisasioissa noudatettava menettely antaa Suomen kansalaiselle. Lähtökohtana on pidetty sitä, että lapseksiottamisen vahvistavan julkisen viranomaisen tutkinta ei rajoitu vain lapseksiottamisen oikeudellisiin edellytyksiin, vaan ulottuu myös sen arvioimiseen, onko lapseksiottaminen tarkoituksenmukainen lapsen edun kannalta (ehdotus laiksi eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista, lainvalmistelukunnan julkaisu n:o 4/1927). Säännöksen sanamuoto viittaa selvästi siihen, että oikeusministerin lupa tulisi hankkia ennen kuin lapseksiottaminen vahvistetaan ulkomailla. Käytännössä on lupa kuitenkin jouduttu myöntämään silloinkin, kun sitä on haettu vasta lapseksiottamisen vahvistamisen jälkeen, koska lapsen oikeusturva olisi muutoin vaarantunut.

Kansainvälisen perhesuhdelain yhteydessä on otettava huomioon oikeuskirjallisuudessa ja käytännössä omaksuttu ordre public -periaate. Periaate merkitsee sitä, että jos sovellettavaa lakia koskevat säännökset johtaisivat yksittäistapauksessa sellaiseen tulokseen, joka on Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, tuomioistuin on velvollinen soveltamaan vieraan valtion lain sijasta Suomen lakia. Samoin on ulkomailla vahvistettu lapseksiottaminen, joka on Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen, jätettävä täällä tunnustamatta. Ordre public -periaate tulee sovellettavaksi erityisesti sellaisissa tapauksissa, joissa vieraan valtion laki ei riittävästi turvaa lapsen etua. Se voi tulla kysymykseen myös esimerkiksi silloin, kun lapseksiottajan ja lapseksiotettavan vähäisen ikäeron vuoksi ei ole olemassa edellytyksiä lapsen ja vanhemman suhteen syntymiselle eikä lapseksiottamisen tarkoitus täten voi toteutua.

Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehtyä, avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävää sopimusta (11—13 artikla; jäljempänä *pohjoismainen sopimus*) sovelletaan kansainvälisen perhesuhdelain sijasta, jos sekä lapseksiottaja että lapseksiotettava ovat pohjoismaiden kansalaisia ja erät tässä sopimuksessa tarkemmin määrätyt muut edellytykset ovat olemassa. Sopimuksen määräykset koskevat viranomaisen yleistöimivaltaa ja sovellettavaa lakia

ottolapsisuhdetta koskevissa asioissa sekä toisessa pohjoismaassa annetun päätöksen tunnustamista muissa pohjoismaissa.

Lapseksiottamisen vahvistamista koskevassa asiassa edellyttää sopimusmääräysten soveltaminen, että lapseksiottajalla on myös kotipaikka jossakin pohjoismaassa. Toimivaltainen viranomainen näissä asioissa onkin nimenomaan sen pohjoismaan viranomainen, missä lapseksiottajan kotipaikka on. Viranomainen soveltaa oman valtion lakia. Jos lapseksiotettava ei ole täyttänyt kahdeksaatoista vuotta ja hänellä on kotipaikka kansalaisuusvaltiossaan, lapseksiottamisen vahvistamisen edellytyksenä on lisäksi, että lapsen kansalaisuusvaltion asianomaiselle lastenhuoltoviranomaiselle on varattu tilaisuus antaa lausuntonsa asiassa.

Suomen tuomioistuin on pohjoismaisen sopimuksen mukaan velvollinen määrätyissä tapauksissa ottamaan tutkittavaksi ottolapsisuhteen purkamista koskevan kanteen. Kun tuomioistuin kuitenkin sopimuksen mukaan soveltaisi oman maansa lakia ja kun Suomen laki ei salli ottolapsisuhteen purkamista tuomioistuimen päätöksellä, hakemus hylättäisiin.

Jossakin pohjoismaassa vahvistettu lapseksiottaminen samoin kuin ottolapsisuhteen purkamisen tunnustetaan muissa pohjoismaissa päteväksi ilman erityistä vahvistamista sekä ilman ratkaisun oikeellisuuden tai sen edellytysten tutkimista. Sopimus ei sisällä ordre public -lauseketta, joten toisessa pohjoismaassa vahvistettua lapseksiottamista tai ottolapsisuhteen purkamista ei voida jättää Suomessa tunnustamatta vetoamalla siihen, että se on Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen.

Sopimus ei sisällä määräyksiä siitä, minkä lain mukaan lapseksiottamisen oikeusvaikutukset määräytyvät. Jos tätä koskeva kysymys tulee esille Suomessa, sovelletaan täällä kansainvälisen perhesuhdelain säännöksiä, joiden mukaan lapseksiottamisen oikeudelliset vaikutukset perintöoikeudellisia kysymyksiä lukuunottamatta määräytyvät lapseksiottajan kansalaisuusvaltion lain mukaan.

Kansainväliset lapseksiottamistapaukset Suomessa. Kansainvälinen lapseksiottaminen, jossa lapseksiotettavana tai lapseksiottajana on Suomen kansalainen toisen osapuolen ollessa vieraan valtion kansalainen, voidaan vahvistaa joko ulkomailla tai Suomessa. Ulkomailla vahvistettu lapseksiottaminen on pätevä Suomessa vain, jos siihen on saatu oikeusministerin lupa. Oikeusministeriössä on selvitetty kansainvälisen lapseksiottamisen laajuutta Suomessa vuosina 1980—1982.

Oikeusministerin luvat ulkomailla tapahtuvaan lapseksiottamiseen. Vuosina 1980—1982 oikeusministeriltä pyydettiin 38 lupaa. Yhdessä tapauksessa lupaa ei myönnetty.

Myönnetty 37 lupaa koskivat yhteensä 44 lapsen lapseksiottamista. Ainoastaan kahdessa tapauksessa lapseksiottettava oli Suomen kansalainen. Muissa eli 35 tapauksessa lapseksiottajat tai toinen heistä olivat Suomen kansalaisia. Aviopari oli lapseksiottajana 34 tapauksessa; näistä 18 tapauksessa molemmat olivat Suomen kansalaisia, 10 tapauksessa oli vaimo ja 6 tapauksessa oli mies Suomen kansalainen. Yhdessä tapauksessa lapseksiottajana oli Suomen kansalaisuutta oleva nainen yksin.

Perheen sisäisestä lapseksiottamisesta oli kysymys 5 tapauksessa, jolloin aviomies otti vaimonsa lapset ottolapsiksi. Kahden lapsen osalta lapseksiottaja oli lasten sukulainen. Kaikissa muissa tapauksissa oli kysymys vieraan lapsen lapseksiottamisesta.

Valtaosassa tapauksia lapset olivat lapseksiottamisajankohtana aivan nuoria. Yhtä poikkeusta lukuunottamatta lapset olivat kouluikäisiä vain perheen sisäisissä lapseksiottamistapauksissa. Yli puolet eli 26 lasta oli aasialaisia.

Vain 10 tapauksessa tehdyistä 38 hakemuksesta oikeusministerin lupaa haettiin ennen kuin lapseksiottaminen ulkomailla oli vahvistettu.

Vuonna 1983 oikeusministerille saapui 19 lupahakemusta, jotka koskivat yhteensä 22 lapsen lapseksiottamista.

Suomen tuomioistuimissa vahvistetut lapseksiottamiset. Tuomioistuimien väestörekisterikeskukselle lähettämistä ottolapsi-ilmoituksista tehtiin selvitys 1.1.1980—30.6.1982 välisenä aikana Suomen tuomioistuimissa vahvistetuista ulkomaalaisen lapsen lapseksiottamisista. Tässä selvityksessä ilmeni myös, että mainittuna aikana Suomen tuomioistuimissa ei ole vahvistettu yhtään lapseksiottamista, jossa vieraan valtion kansalainen olisi ottanut suomalaisen lapsen ottolapsiksi.

Selvityksen mukaan Suomen kansalainen oli mainittuna aikana ottanut Suomessa ottolapsiksi 21 ulkomaalaista lasta. Kolmessa tapauksessa kysymys oli perheen sisäisestä lapseksiottamisesta. Muut 18 tapauksia koskivat vieraan lapsen lapseksiottamista, jotka kaikki olivat kehitysvammaisten lapsia. Yksi näistä lapsista oli 7 vuoden ikäinen lapseksiottamisajankohtana, muut lapset olivat kouluikäisiä nuorempia.

1.2. Nykyinen tilanne muissa pohjoismaissa ja pohjoismainen yhteistyö

Kansainväliset lapseksiottamispalvelut ja kansainvälinen ottolapsivälitys. Erityislaki kansainvälisistä lapseksiottamispalveluista ja kansainvälisestä ottolapsivälityksestä on Pohjoismaissa ainoastaan Ruotsissa. Norjassa on ottolapsivälitystä koskeva yleissäännös, jota sovelletaan sekä kansalliseen että kansainväliseen ottolapsivälitykseen. Norjan suurkäräjät on lisäksi hyväksynyt ulkomaalaisten lasten lapseksiottamisessa noudatettavat periaatelinjat. Tanskassa on ottolapsivälitystä koskevan yleissäännöksen lisäksi erityissäännös kansainvälisestä ottolapsivälityksestä. Sitä sovelletaan Pohjoismaiden ulkopuolelta tulevien lasten välittämisessä.

Norjan suurkäräjät on vuonna 1977 vahvistanut kansainvälisen ottolapsivälityksen perusteet sekä päättänyt, että toimintaa varten perustetaan erityinen neuvosto. Keväällä 1978 on perustettu kansainvälisten lapseksiottamisasioiden neuvosto (Rådet for internasjonale adopsjoner; RIA), joka toimii sosiaaliministeriön alaisena. Norjassa voimassa olevan yleissäännöksen mukaan yksityiset henkilöt eivät lainkaan saa harjoittaa ottolapsivälitystä. Yksityisen harjoittama ottolapsivälitys on säädetty rangaistavaksi teoksi. Ottolapsivälitystä saavat harjoittaa sosiaaliministeriön luvan saaneet järjestöt. Kansainvälistä ottolapsivälitystä harjoittavan järjestön välitystoimintaa valvoo kansainvälisten lapseksiottamisasioiden neuvosto (RIA). Norjalainen kansainvälistä ottolapsivälitystä harjoittava järjestö saa olla yhteistyössä ainoastaan sellaisen ulkomaalaisen järjestön kanssa, jonka neuvosto (RIA) on hyväksynyt. Jos norjalaisen järjestön tarkoituksena on välittää lapsia sellaisesta maasta, josta se ei ole aikaisemmin välittänyt lapsia lapseksiottamisen tarkoituksessa Norjaan, on järjestön saatava tähän ennakkolupa sosiaaliministeriöltä. Norjassa on sosiaaliministeriö myöntänyt kolmelle järjestölle luvan harjoittaa kansainvälistä ottolapsivälitystä. Vuodelta 1981 olevien tietojen mukaan on vuosittain noin 400 lasta saapunut Pohjoismaiden ulkopuolelta ottolapsiksi Norjaan.

Ruotsissa on 14 päivänä kesäkuuta 1979 annettu laki kansainvälisestä lapseksiottamisavusta (lag om internationell adoptionshjälp), jota on muutettu vuonna 1981. Laissa kansainvälinen lapseksiottamisapu on määritelty toiminnaksi, jonka tarkoituksena on välittää yhteys ulkomaalaista ottolasta toivovan henkilön ja lapsen kotimaan viranomaisten, järjestön tai yksityisen henkilön

välille sekä antaa muuta sellaista palvelua, jota tarvitaan lapseksiottamisen toteuttamiseksi. Kansainvälistä lapseksiottamisapua saavat antaa luvan saaneet yhteisöt. Tämän ohella laki sallii kuitenkin lapseksiottamispalveluiden antamisen myös ilman lupaa yksittäistapauksissa. Luvaton kansainvälisen lapseksiottamisavun antaminen on säädetty rangaistavaksi teoksi. Luvan myöntää kansainvälisiä lapseksiottamiskysymyksiä käsittelevä valtion lautakunta (Statens nämnd för internationella adoptionsfrågor; NIA).

Luvan myöntämisen edellytykset on säädetty laissa, minkä lisäksi sosiaalihallitus on antanut määräykset luvan myöntämisen yleisistä ehdoista. Luvan myöntämisen yhteydessä järjestöön nimitään vähintään kaksi henkilöä taikka, jos järjestön toiminta on pientä, yksi henkilö edustamaan yhteiskunnan yleistä etua järjestön toiminnassa. Valtion lautakunta (NIA) valvoo järjestöjen kansainvälistä lapseksiottamisaputoimintaa ja järjestöjen on ilmoitettava sille ne ulkomaalaiset tahot, joiden kanssa järjestö toimii yhteistyössä. Ruotsissa on seitsemälle järjestölle myönnetty lupa antaa kansainvälistä lapseksiottamisapua. Vuodelta 1981 olevien tietojen mukaan on vuosittain noin 1300—1800 lasta saapunut Pohjoismaiden ulkopuolelta ottolapsiksi Ruotsiin, näistä noin kolmasosa on tullut yksityisesti ilman kansainvälistä lapseksiottamisapua antavan järjestön välitystä.

Tanskassa voimassa olevan yleissäännöksen mukaan kansallista ottolapsivälitystä saa harjoittaa paikallinen sosiaalikeskus taikka erityisen luvan saanut viranomainen, järjestö, yhdistys taikka yksityinen henkilö. Tämä säännös koskee myös muista pohjoismaista lapseksiottamisen tarkoituksessa välitettäviä lapsia. Kansainvälistä ottolapsivälitystä saa harjoittaa ainoastaan oikeusministeriön hyväksymä järjestö. Luvaton ottolasten välittäminen on rangaistava teko. Hallinnollisesti kansainvälistä ottolapsivälitystä valvoo oikeusministeriö, jossa näitä asioita käsittelee erityinen elin, lapseksiottamislautakunta (Adoptionsnævnet). Kansainvälistä ottolapsivälitystä harjoittavan järjestön on ilmoitettava lautakunnalle ne ulkomaalaiset tahot, joiden kanssa järjestö on yhteistyössä. Oikeusministeriö on valtuuttanut kolme järjestöä välittämään ottolapsia ulkomailta. Vuodelta 1981 olevien tietojen mukaan on vuosittain noin 500—600 lasta saapunut Pohjoismaiden ulkopuolelta ottolapsiksi Tanskaan.

Sekä *Norjassa*, *Ruotsissa* että *Tanskassa* lailliseen kansainväliseen lapseksiottamisapuun ja ot-

tolapsivälitykseen kuuluu lapseksiottajien ennakko hyväksyminen. Yhdennukaisesti edellytetään kaikissa näissä maissa, että lapseksiottajan kotipaikan paikallinen sosiaaliviranomainen on hyväksynyt lapseksiottajien kodin kasvatuskodiksi. Ruotsissa lapseksiottajilla tulee olla sosiaalilautakunnan nimenomainen suostumus ottaa vastaan ulkomaalainen lapsi lapseksiottamistarkoituksessa. Tämä suostumus on haettava jo ennen kuin lapsi lähtee kotimaastaan ja suostumus on voimassa yhden vuoden ajan sen antamisesta. Lapsen sijoittamisesta eli lapseksiottajien valinnasta päätetään useimmissa tapauksissa sekä lapsen että lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa. Lähtökohtana on, että kullekin lapselle valitaan hänelle parhaiten sopivat ottovanhemmat.

Pohjoismainen yhteistyö. Kaikissa pohjoismaissa on pyrkimyksenä saada kansainvälinen ottolapsivälitys yhteiskunnan valvontaan. Pohjoismaiden neuvosto on helmikuussa 1983 pitämässään istunnossa kehottanut Pohjoismaiden ministerineuvostoa aloittamaan yhteistyön, jonka tarkoituksena on aikaansaada yhdennukaiset säännöt kansainvälisestä ottolapsivälityksestä ja lapseksiottamisavusta.

Yhteispohjoismainen neuvottelu pidettiin Helsingissä 8 päivänä joulukuuta 1983 ja siihen osallistuivat Suomen, Norjan, Ruotsin ja Tanskan edustajat. Neuvottelussa pidettiin tärkeimpänä, että kansainvälinen ottolapsivälitys ja lapseksiottamispalvelu sekä lupamenettely rakentuvat kaikissa pohjoismaissa samoille periaatteille. Sen sijaan yksityiskohdittain yhdennukaista lainsäädäntöä ei pidetty tarpeellisena.

Kansainvälisyksitysoikeudelliset säännökset. Viranomaisen yleistoimivalta lapseksiottamisasioissa määräytyy Ruotsin ja Norjan oikeudessa sen perusteella, minkälainen liittymä lapseksiottajalla on Ruotsiin tai vastaavasti Norjaan. Lapseksiottamista koskeva hakemus voidaan tutkia Ruotsissa, jos lapseksiottajat ovat Ruotsin kansalaisia taikka jos heillä on kotipaikka Ruotsissa. Näiden edellytysten puuttuessa voi Ruotsin viranomainen tutkia hakemuksen ainoastaan hallituksen suostumuksella. Norjan lainsäädännön mukaan Norjan viranomainen on toimivaltainen, jos lapseksiottajalla on kotipaikka Norjassa. Muussa tapauksessa hakemus voidaan tutkia vain, jos oikeusministeriö on antanut siihen luvan.

Tanskan lainsäädännössä ei ole pohjoismaisten suhteiden ulkopuolisia ottolapsisuhdetta koskevia yleistoimivaltasäännöksiä. Lähtökohtana on kotipaikkaperiaate kuten Norjassa. Jos lapseksiottajilla ei ole kotipaikkaa Tanskassa, voidaan yleistoi-

mivallan katsoa olevan olemassa myös silloin, kun molemmat tai toinen lapseksiottajista on Tanskan kansalainen eikä hakemusta voida saat-
taa muualla tutkittavaksi.

Norjassa ja Ruotsissa ovat lapseksiottamisasioissa sovellettavaa lakia koskevat säännökset asiallisesti samansisältöiset. Viranomaisen soveltaa oman maansa lakia. Vieraan valtion lailla voi kuitenkin olla merkitystä välillisesti: Lapseksiottamisen vahvistamista harkittaessa tulee kiinnittää huomiota siihen, tunnustetaanko lapseksiottaminen päteväksi siinä valtiossa, johon lapseksiottajilla tai lapsella on merkittävä liittymä kansalaisuutensa, kotipaikkansa tai muun seikan perusteella. Samalla on kiinnitettävä huomiota siihen, voiko lapseksiottamisen pätemättömyydestä mainitussa vieraassa valtiossa aiheutua lapselle haittaa. Norjan laissa on lisäksi nimenomainen säännös siitä, että ottolapsisuhteen purkamista koskevaa asiaa käsiteltäessä on samoin kiinnitettävä huomiota päätöksen pätevyyteen vieraassa valtiossa, johon asianosaisilla on läheisiä liittymiä.

Tanskassa ei ole nimenomaisia säännöksiä lapseksiottamisasioissa sovellettavasta laista, mutta siellä on oikeuskirjallisuudessa omaksuttu samat säännöt kuin Norjan laissa.

Ruotsin oikeuden yleissäännön mukaan ulkomailla vahvistettu lapseksiottaminen voi olla pätevä vain, jos lapseksiottajilla on ollut kyllin vahva liittymä siihen maahan, jossa päätös on annettu. Vieraassa valtiossa vahvistettu lapseksiottaminen tunnustetaan päteväksi sellaisenaan, jos lapseksiottajilla on päätöstä tehtäessä ollut kotipaikka tässä valtiossa tai jos he ovat olleet tämän valtion kansalaisia. Erityissäännöksen mukaan voivat kuitenkin lapseen liittyvät kriteerit olla ratkaisevia. Jos lapsi on lapseksiottamista vahvistettaessa ollut Ruotsin kansalainen tai hänellä on ollut Ruotsissa kotipaikka, lapseksiottamista pidetään pätevinä vain, jos kansainvälisiä lapseksiottamisia käsittelevä valtion lautakunta (NIA) on katsonut sen päteväksi. NIA:n vahvistus tarvitaan äsken mainittujen tapausten lisäksi jokaiseen sellaiseen ulkomailla vahvistettuun lapseksiottamiseen, joka ei ole sellaisenaan pätevä.

Norjan lain yleissääntö on sama kuin Ruotsin. Norjan lain mukaan riittää kuitenkin myös se, että jossakin kolmannessa valtiossa vahvistettu lapseksiottaminen katsotaan päteväksi siinä valtiossa, jossa lapseksiottajilla oli kotipaikka vahvistamisen tapahtuessa. Oikeusministeriö voi päät-
tää, että muissakin kuin laissa mainituissa olo-
suhteissa vahvistettu ottolapsisuhte on pätevä

Norjassa. Norjan laissa on erityissäännös niitä tilanteita varten, jolloin lapsella on vahva liittymä Norjaan. Jos lapsi on ollut lapseksiottamista vahvistettaessa alle 18-vuotias ja hänellä on silloin ollut kotipaikka Norjassa, ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen on pätevä Norjassa vain, jos siihen on saatu oikeusministeriön lupa.

Lisäksi Norjan laissa on erityissäännös ulkomailla tapahtuvasta lapseksiottamisesta, kun lapseksiottajalla on kotipaikka Norjassa. Lapseksiottamiseen on tällöin hankittava etukäteen oikeusministeriön suostumus. Kun suostumus on saatu, on ulkomailla sittemmin vahvistettu lapseksiottaminen Norjassa sellaisenaan pätevä.

Ulkomailla tapahtunut ottolapsisuhteen purkaminen voidaan katsoa Norjassa päteväksi vain oikeusministeriön päätöksellä, jos toisella otto-
vanhemmista tai ottolapsella on ollut kotipaikka Norjassa ottolapsisuhtetta purettaessa.

Tanskassa ei ole kirjoitettuja säännöksiä ulkomailla vahvistetun lapseksiottamisen pätevyys-
tää. Siellä on omaksuttu sama yleissääntö kuin Ruotsissa ja Norjassa. Jos ratkaisu on annettu siinä valtiossa, jossa lapseksiottajilla oli kotipaikka, lapseksiottaminen katsotaan Tanskassa päteväksi. Myös lapseksiottajien kansalaisuusvaltiossa tapahtunut lapseksiottaminen katsotaan Tanskassa päteväksi, ei kuitenkaan silloin kun heillä lapseksiottamisen tapahtuessa on ollut kotipaikka Tanskassa. Samoja sääntöjä noudatetaan arvioitaessa ottolapsisuhteen purkamisen pätevyyttä.

Norjan ja Ruotsin lakien nimenomaisten säännösten nojalla ulkomailla annettua lapseksiottamispäätöstä ei katsota päteväksi, jos se on oman maan oikeusjärjestyksen perusteiden vastainen. Sama sääntö on kirjoittamattomana voimassa Tanskassa.

Kansainvälistä lapseksiottamista koskevat tutkimukset. Ruotsissa ja Tanskassa on tehty useita tutkimuksia eri rotua olevien tai toisen kulttuurin piiristä Pohjoismaihin saapuneiden ottolasten sopeutumisesta uuteen ympäristöön. Nämä tutkimukset samoin kuin muissa maissa tehdyt tutkimukset osoittavat samansuuntaisesti, että toista rotua olevat taikka toisesta kulttuuriympäristöstä tulevat lapset ovat sopeutuneet hyvin sijoitettuna ottolapsiksi valkoiisiin perheisiin länsimaisen kulttuurin piiriin. Jatkuvasti on kuitenkin selvittämättä, miten näiden lasten identiteetti kehittyi teini-ikässä. Tutkimuksissa ei ole myöskään selvitetty, miten ottovanhempien asenteet rotukysymyksiin ja lapsen alkuperään vaikuttavat lapsen identiteettikehitykseen.

Lasten terveyttä ja fyysistä kehitystä koskevilla tutkimuksissa on todettu, että lasten saapuessa Pohjoismaihin tulehdukset ovat tavallisia, mutta yleensä ne paranevat nopeasti. Lasten sopeutuminen kouluun ja menestyminen koulussa on myös ollut hyvä. Lapsilla ei ole todettu erityisiä vaikeuksia toverisuhteissa eivätkä lapset ole olleet tovereidensa kiusanteon kohteena suuremmassa määrin kuin muutkaan lapset. Eräiden ruotsalaisten tutkimusten mukaan merkitystä on jonkin verran sillä, minkä ikäisenä lapsi on tullut ottolapseksi Ruotsiin. Myös silloin, kun ottolapsi on ollut jo yli kolmen vuoden ikäinen saapuessaan Ruotsiin, useimmat lapset ovat sopeutuneet hämmästyttävän hyvin. Heidän kohdallaan kuitenkin pysyvien vaikeuksien vaara lisääntyy. Lasten identiteettikehitykseen vaikuttavat myönteisesti mahdollisuudet saada tietoa omasta taustastaan ja omasta kulttuuristaan.

1.3. Kansainväliset hankkeet

Yhdistyneiden kansakuntien piirissä on jo 1970-luvun alusta alkaen ollut vireillä lapsen oikeuksia koskeva sopimushanke sekä lapseksiottamista koskeva asiakirja. Talous- ja sosiaalineuvosto on vuonna 1975 hyväksynyt päätöslauselman, jossa vahvistetaan pyrkimys laatia hyvää lapseksiottamiskäytäntöä käsittelevä periaatejulistus. Kumpaakaan hanketta ei ole vielä saatettu päätökseen, vaan ne ovat edelleenkin vireillä.

Vuonna 1978 Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteeri kutsui koolle pienen asiantuntijaryhmän käsittelemään muun muassa lapseksiottamista koskevaa periaatejulistusta. Julistusluonnoksessa korostetaan lapsen oikeutta perheeseen ja asetetaan perhehoito ensisijaiseksi hoitomuodoksi laitoshoidon verrattuna. Julistusluonnoksen mukaan hallitusten tulisi harkita kansainvälistä lapseksiottamista eräänä sopivana tapana turvata sellaisten lasten asema, joiden tarpeita ei voida kansallisin palveluin tyydyttää. Valtioiden tulisi ryhtyä poliittisiin ja lainsäädännöllisiin toimenpiteisiin näiden lasten suojaamiseksi. Julistusluonnoksen keskeisten periaatteiden mukaan lapsen sijoittamisesta lapseksiottamisen tarkoituksessa huolehtisivat kussakin maassa vain sellaiset elimet tai järjestöt, jotka ovat virallisesti toimivaltaisia käsittelemään kansainvälisiä lapseksiottamisasioita. Kansainvälisissä lasten sijoittamistapauksissa olisi noudatettava samaa vaatimustasoa kuin kansallisissa lapseksiottamisissa. Lapsen oikeudellisen aseman turvaamiseksi on

tärkeää varmistaa, että kansainvälinen lapseksiottaminen on pätevä kaikissa asianomaisissa valtioissa.

Suomen hallitus on vastauksessaan Yhdistyneiden kansakuntien pääsihteerille katsonut edellä selostettujen periaatteiden olevan keskeisiä sekä pitänyt niiden toteutumista tärkeänä. Tätä hallituksen esitystä valmisteltaessa on kiinnitetty huomiota julistusluonnoksen keskeisiin periaatteisiin.

Suomessa on voimassa *Pohjoismaiden kesken* vuonna 1931 tehty avioliitto, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävä sopimus, jota on jo edellä selostettu.

Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa on tehty lapseksiottamista koskeva yleissopimus vuonna 1965 ja se on tullut voimaan kolmessa valtiossa. Sopimuksella pyritään luomaan yhtenäiset lapseksiottamista ja ottolapsisuhteen purkamista koskevat kansainvälisen yksityisoikeuden säännökset. Sopimus sisältää määräykset viranomaisten toimivallasta, sovellettavasta laista sekä ulkomaisten ratkaisujen tunnustamisesta. Suomessa ei ole katsottu tarkoituksenmukaiseksi saattaa tätä yleissopimusta voimaan. Se rakentuu liialti kansalaisuusperiaatteelle eikä siten vastaa nykyistä suuntausta ja tarvetta kotipaikkaperiaatteen laajentamiseen. Lisäksi on otettava huomioon, että Norja, Ruotsi ja Tanska eivät ole liittyneet siihen.

Euroopan neuvoston lapseksiottamista koskeva yleissopimus on tehty 1967 ja se on tullut voimaan 1968. Sopimuksen tarkoituksena on yhdenmukaistaa sopimusvaltioiden lapseksiottamista koskeva aineellinen lainsäädäntö. Suomi ei ole liittynyt tähän sopimukseen. Suomessa vuonna 1980 voimaan tulleen lapseksiottamisesta annetun lain säännökset on kuitenkin yhteensovitettu edellä mainitun sopimuksen määräysten kanssa.

1.4. Asian valmistelu

Oikeusministeriö on 20 päivänä marraskuuta 1981 asettanut työryhmän, jonka tehtävänä on ollut selvittää kansainväliseen ottolapsivälitykseen ja viranomaisten kansainväliseen toimivaltaan liittyviä kysymyksiä sekä tehdä ehdotus näiden asioiden sääntelystä Suomessa. Työryhmän tehtävänä on ollut myös selvittää ulkomaisten lapseksiottamisten tunnustamista koskevien säännösten

tarkistamistarve sekä tarvittaessa laatia ehdotus niiden muuttamisesta.

Hallituksen esityksen muotoon laadittu työryhmän ehdotus on valmistunut 27 päivänä huhtikuuta 1983 (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 5/1983). Työryhmä on ehdottanut kansainvälisen lapseksiottamispalvelun sääntelyä, kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten uudistamista sekä lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevan lainsäädännön kokoamista yhtenäiseksi laiksi.

Esityksen valmistelua on jatkettu oikeusministeriössä työryhmän ehdotuksen ja siitä saatujen lausuntojen pohjalta. Jatkovalmistelun aikana oikeusministeriö on neuvotellut sosiaali- ja terveysministeriön sekä sosiaalihallituksen kanssa erityisesti kansainväliseen lapseksiottamispalveluun sekä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa noudatettavaan lupamenettelyyn liittyvistä kysymyksistä.

1.5. Lausunnonantajat

Työryhmän ehdotuksesta saatiin lausunnot ulkoasiainministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, sosiaalihallitukselta, väestörekisterikeskukselta, Helsingin hovioikeudelta, Helsingin ja Turun raastuvanoikeuksilta, Espoon ja Närpiön tuomiokunnilta, Uudenmaan, Turun ja Porin sekä Vaasan lääninhallitusten sosiaali- ja terveysosastoilta, Helsingin kaupungin lastensuojeluvirastolta, Jyväskylän, Turun ja Vaasan kaupunkien sosiaalilautakunnilta, Suomen Kaupunkiliitolta, Suomen Kunnallislitoltta, Suomalaiselta Lakimiesyhdistykseltä, Suomen Kaupunkituomarien yhdistykseltä, Suomen Kihlakunnan- ja Käräjätuomareilta, Yleisiltä oikeusavustajilta, Interpedialta, Lastensuojelun Keskusliitolta, Mannerheimin Lastensuojeluliitolta ja Pelastakaa Lapset r.y:ltä.

Yleisesti lausunnot olivat myönteisiä. Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun sääntelyä pidettiin tarpeellisenä ja työryhmän ehdotuksia onnistuneina. Lausunnonantajat kannattivat nimenomaisesti erityisen asiantuntijaviranomaisen, Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan asettamista. Huomattavan useat lausunnonantajat lausuivat myös nimenomaisesti puoltavansa kansallisessa ja kansainvälisessä lapseksiottamisessa noudatettavien säännösten kokoaamista yhdeksi säädökseksi.

Lausunnonantajien yksityiskohtaiset huomaukset koskivat muun muassa kansainvälisestä

lapseksiottamispalvelusta perittäviä maksuja ja kulujen korvauksia sekä lapseksiottamisasioiden lautakunnan kokoonpanoa. Kotipaikan asettamista kansalaisuuden sijasta keskeiseksi liittymäksi kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvissa säännösehdoituksissa pidettiin oikeaan osuneena. Lisäksi toivottiin muun muassa, että lakiin otettaisiin säännös kotipaikan määrittelystä sekä lapseksiottamisen oikeusvaikutuksiin sovellettavasta laista.

Eduskunnalle nyt annettu esitys perustuu täysin työryhmän laatimaan ehdotukseen laiksi lapseksiottamisesta. Lausunnonantajien lakiehdotuksesta tekemät huomautukset on esitystä valmisteltaessa suurimmalta osin voitu ottaa huomioon. Säännösehdoitukset sekä niiden perustelut on tarkistettu kokonaisuudessaan.

2. Nykyisen tilanteen arviointi ja uudistusehdotukset

2.1. Lapseksiottamisesta annettu laki

Lapseksiottamisesta annettu laki on ollut voimassa runsaat neljä vuotta. Lain soveltamisessa ei ole ilmennyt sellaisia epäkohtia, jotka vaatisivat säännösten asiallista muuttamista. Erityisesti ottolapsineuvonta on toiminut tarkoitettulla tavalla ja siitä saadut kokemukset ovat myönteisiä. Tässä esityksessä ei ehdotetakaan lapseksiottamisesta annetun lain säännösten asiallista muuttamista.

2.2. Kansainväliset lapseksiottamispalvelut ja lupamenettely

Tilanteen arviointi. Ottolapseksi luovutettavat lapset ovat viime vuosikymmeninä jatkuvasti vähentyneet useimmissa Euroopan maissa ja myös Pohjoismaissa. Tämän seurauksena kansainväliset lapseksiottamistapaukset ovat voimakkaasti lisääntyneet. Vielä vuosina 1968—1974 otettiin yhteensä lähes 400 suomalaista lasta ottolapsiksi muihin pohjoismaihin. Vuosikymmen myöhemmin on sen sijaan myös suomalaisten kiinnostus saada ottolapsia kehitysmaista selvästi lisääntynyt.

Kuten edellä jo on todettu, Suomen lainsäädännöstä puuttuvat kuitenkin säännökset kansainvälisistä lapseksiottamispalveluista ja kansainvälisestä ottolapsivälityksestä. Säännösten puuttuminen merkitsee käytännössä ennen muuta puutteellista oikeusturvaa lapseksiottamisen kai-

kille osapuolille, lapselle, lapsen vanhemmille sekä lapseksiottajille.

Oikeusturvaa saattavat uhata useat eri tekijät. Kun ottolapsille kotia tarjoavien määrä on maailmanlaajuisesti arvioituna huomattavasti suurempi kuin lapseksi otettavien määrä ja kun kansainvälinen ottolapsivälitys on ollut vielä varsin monessa valtiossa järjestämättä, on tarjoutunut mahdollisuus hankkia ja välittää lapsia ottolapsiksi myös laittomin keinoin. Äärimmäisissä tapauksissa lapsia on viety vanhemmiltaan vastoin heidän tietoaan ja tahtoaan taikka lasten ja vanhempien ahdinkoa hyväksi käyttäen taloudellista korvausta vastaan. Oikeusturvaa vaarantavat myös yksityiset, riittävää ammattitaitoa vailla olevat välittäjät, jotka eivät kykene varmistumaan valitsemiensa lapseksiottajien soveltuvuudesta määrätyn lapsen ottovanhemmiksi taikka eivät kykene hankkimaan lapseksiottamisen vahvistamiseksi välttämättömästi tarvittavia asiakirjoja. Lapsen vastaisen oikeudellisen aseman turvaamiseksi olisi myös etukäteen aina selvitettävä, tunnustetaanko ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen päteväksi myös lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa tai voidaanko se saattaa siellä päteväksi.

Kansainvälisessä lapseksiottamisessa ilmenneet epäkohdat ovat vuorostaan johtaneet siihen, että eräät valtiot, joista lapsia on siirtynyt ottolapsiksi toisiin maihin, ovat joko kokonaan estäneet lasten siirtymisen tai tehneet sen käytännössä hyvin vaikeaksi. Nämä toimenpiteet ovat myös voineet vaikeuttaa lasten asemaa. Aivan viime aikoina onkin yhä useampi valtio, joista lapsia muuttaa ottolapsiksi ulkomaille, ryhtynyt toimenpiteisiin, jotka tähtäävät oikeusturvan parantamiseen sekä lapseksiottajien soveltuvuuden varmistamiseen kansainvälisessä lapseksiottamisessa. Nämä valtiot ovat asettaneet kansainvälisen lapseksiottamistoiminnan ehdottomaksi edellytykseksi, että lapseksiottajien välittäminen tapahtuu viranomaisten tai erityisesti tähän tehtävään valtuutettujen eli mienvälityksellä. Lisäksi edellytetään, että lapseksiottajien valinnasta kullekin lapselle päätetään lapsen kotipaikkavaltiossa. Näiden vaatimusten täyttäminen on mahdollista vain, jos kansainväliset lapseksiottamispalvelut ja välitystoiminta on asianmukaisesti järjestetty myös lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa.

Lapseksiottamisesta annetussa laissa on jo säännelty kansallisessa lapseksiottamisessa annettavista palveluista eli ottolapsineuvonnasta sekä asetettu lapseksiottajille velvoite käyttää tätä palvelua. Yhdenmukaisesti ehdotetaan, että myös kansainvälisestä ottolapsipalvelusta säädettäisiin

lailla. Tämän lisäksi on katsottu tarpeelliseksi ottaa lakiin säännökset kansainväliseen lapseksiottamiseen etukäteen haettavasta luvasta.

Ehdotettujen säännösten välittömänä tavoitteena on parantaa oikeussuojaa kansainvälisessä lapseksiottamisessa sekä ulottaa kansallisessa lapseksiottamisessa noudatettavat periaatteet ja vaatimukset koskemaan myös kansainvälistä lapseksiottamista Suomessa. Näin uudet säännökset toteuttavat myös kansainvälisessä lapseksiottamisessa tämän lainsäädännön päätavoitetta eli edistävät lapsen parasta.

Keskeiset ehdotukset. Lakiehdotukseen on otettu kansainvälisen lapseksiottamispalvelun määritelmä. Sen mukaan kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoituksena on välittää Suomesta lapseksiottaja ulkomailla olevalle alle 18-vuotiaalle lapselle, joka tarvitsee ottovanhemmat. Palvelun tarkoituksena on lisäksi avustaa lapseksiottamisen vahvistamiseen liittyvissä käytännön toimenpiteissä. Määritelmää laadittaessa on lähdetty siitä, että kansainvälinen lapseksiottamispalvelu toteuttaa osaltaan lapseksiottamisen tarkoitusta hankkimalla lapselle uudet vanhemmat silloin kun lapsi näitä tarvitsee ja lapseksiottamisen vastaa lapsen etua. Samoin kuin ottolapsineuvonta myös kansainvälinen lapseksiottamispalvelu tulisi antamaan apua ja tukea lapselle ja ottovanhemmille tarvittaessa myös sen jälkeen kun ottolapsisuhde on jo vahvistettu.

Kansainväliselle lapseksiottamispalvelulle asetetut tavoitteet edellyttävät toiminnan harjoittamiselta luotettavuutta ja ammattitaitoa. Näiden vaatimusten turvaamiseksi toiminnan tulee olla viranomaisten valvomaa. Samoin kuin ottolapsineuvonnan myös kansainvälisen lapseksiottamispalvelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta tulisi kuulumaan sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle. Lisäksi ehdotetaan erityisen asiantuntijaviranomaisen eli Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan (*lapseksiottamisasioiden lautakunnan*) perustamista. Lautakunta toimisi suoraan sosiaali- ja terveysministeriön alaisena, mutta lautakunnalla olisi itsenäinen päätösvalta sille asetuksen mukaan kuuluvissa asioissa.

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen olisi luvanvaraista toimintaa, jota antaisivat ainoastaan tähän toimintaan sosiaalihallituksen nimenomaisen luvan saaneet sosiaalilautakunnat ja yhdistykset eli *palvelunantajat*. Suomalainen palvelunantaja saisi toimia yhteistyössä ainoastaan lapseksiottamisasioiden lautakunnan hyväksymän *ulkomaisen palvelunantajan* kanssa.

Lisäksi ehdotetaan, että kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen ilman asianmukaista lupaa säädettäisiin rangaistavaksi teoksi samoin kuin laitton ottolapsen välittäminen on jo voimassa olevassa laissa kriminalisoitu.

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu ei suinkaan sulje pois ottolapsineuvontaa kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa, vaan molemmilla palvelumuodoilla on omat tehtävänsä ja niitä sovelletaan rinnakkain. Laissa ehdotetaan yksityiskohtaisesti säädettäväksi palvelunantajan tehtävistä. Eräänä keskeisimpänä tehtävänä tulisi olemaan yhteydenpito ulkomaisiin palvelunantajiin kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoituksen mukaisesti eli lapseksiottajien välittämiseksi ulkomailla oleville ja ottovanhempia tarvitseville lapsille. Lisäksi tulevat kussakin yksittäistapauksessa tarpeellisten tietojen ja asiakirjojen välittämistehtävät.

Tarkoituksena on, ettei lapseksiottaja itse ole yhteydessä ulkomaiseen palvelunantajaan ennen lapsen sijoittamista koskevan päätöksen tekemistä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että jokaiselle, joka aikoo ottaa ulkomailla olevan lapsen otto-lapseksi, asetetaan velvollisuus käyttää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua. Tämä velvollisuus vastaa kansallisessa lapseksiottamisessa asetettua velvollisuutta osallistua ottolapsineuvontaan. Erityisenä tarkoituksena on kuitenkin välttää niin sanottu yksityistä tietä tapahtuvat kansainväliset lapseksiottamiset. Muista pohjoismaista ainoastaan Ruotsissa on yksityinen toiminta kansainvälisessä lapseksiottamisvälityksessä sallittua. Siitä saadut kielteiset kokemukset ovat osaltaan vaikuttamassa siihen, ettei sellaista toimintaa tulisi sallia. Toisaalta myös niissä valtioissa, joista ottovanhempia tarvitsevat lapset tulevat, edellytetään lapseksiottajien välittämisen tapahtuvan yksinomaaisesti siihen tehtävään valtuutettujen elinten välityksellä.

Oikeussuojan ja lapseksiottamisen tarkoituksen turvaamiseksi ehdotetaan lisäksi lakiin otettavaksi säännökset kansainväliseen lapseksiottamiseen kussakin yksittäistapauksessa ennalta haettavasta luvasta. Lupamenettely vastaa lähinnä voimassa olevan lain mukaan haettavaa oikeusministerin lupaa, joskin uuden lupamenettelyn soveltamisala ehdotetaan laajemmaksi. Lupamenettelyssä sovellettaisiin nykyisen kansalaisuusperiaatteen sijasta kotipaikkaperiaatetta, joka ehdotetaan myös kansainvälisyksitysoikeudellisissa säännöksissä otettavaksi ensisijaiseksi periaatteeksi. Ennakkolupa olisi haettava ensiksikin, jos lapseksiottajalla on kotipaikka Suomessa ja lapseksiottettavalla ei

ole kotipaikkaa Suomessa riippumatta siitä, vahvistetaanko lapseksiottaminen Suomessa tai ulkomailla. Toiseksi lupa olisi haettava aina silloin, kun lapseksiottettavalla on kotipaikka Suomessa ja lapseksiottaminen vahvistetaan ulkomailla. Ennakkolupamenettelyä ei kuitenkaan sovellettaisi, jos sekä lapseksiottettava että lapseksiottajat ovat Pohjoismaiden kansalaisia ja lapseksiottajilla on kotipaikka jossakin pohjoismaassa.

Lupamenettelyn tarkoituksena on myös turvata yhdenmukaisten periaatteiden ja vaatimustason noudattaminen sekä kansainvälisessä että kansallisessa lapseksiottamisessa. Täten voidaan ennalta varmistua siitä, että

— lapseksiottamisesta annetussa laissa säädettyt lapseksiottamisen edellytykset ovat olemassa,

— lapseksiottajat ovat saaneet sekä kansainvälistä lapseksiottamispalvelua että ottolapsineuvontaa Suomessa taikka että heillä on näitä vastaava lausunto ulkomaiselta toimielimeltä ja että

— lapseksiottaminen voidaan pätevästi vahvistaa tai saattaa päteväksi.

Kansainvälisessä lapseksiottamisessa vallitsevan tilanteen perusteella voitaneen ennakoida, että lupahakemusten määrä tulee vastaisuudessaakin pysymään suhteellisen pienenä. Tällä perusteella ja erityisesti yhdenmukaisen myöntämiskäytännön turvaamiseksi ehdotetaan, että luvan antajana toimisi lapseksiottamisasioiden lautakunta. Sen kokoonpanossa voidaan joustavasti ottaa huomioon tehtävien edellyttämä erityisasiantuntemus.

Ehdotetun sääntelyn vaikutukset ja sen seuranta. Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun ja kansainvälisessä lapseksiottamisessa sovellettavan lupamenettelyn sääntelyllä ei pyritä välittömästi lisäämään tai vähentämään kansainvälistä lapseksiottamista Suomessa. Pyrkimyksenä on luoda nykyistä paremmat mahdollisuudet ja turvallisemmat puitteet lapsille saada uudet vanhemmat ja uusi koti Suomessa, jos tällainen ratkaisu vastaa lapsen etua eikä ole vastoin lapsen kotivaltion näkemystä. Mahdollisuuksien lisääminen säilyttää lasten kotivaltioilla suvereenin vallan päättää siitä, missä laajuudessa ne sallivat lasten siirtyä ottolapsiksi toisiin valtioihin ja nimenomaan Suomeen. Vastaavasti Suomi voi nyt ehdotetun lainsäädännön toteuttamisesta riippumatta päättää, missä laajuudessa lapsia voidaan vastaanottaa Suomeen.

Ehdotettu palvelu- ja ennakkolupajärjestelmä rakentuu samoille periaatteille, joita Norjassa, Ruotsissa ja Tanskassa noudatetaan kansainväli-

sessä ottolapsivälityksessä ja lapseksiottajien enakkohyväksymisessä. Suomen osalta voidaan näin saavuttaa joulukuussa 1983 pidetyssä pohjoismaisessa yhteistyöneuvottelussa riittävänä pidetty yhdenmukaisuus kansainvälisessä ottolapsivälityksessä ja lapseksiottamispalveluissa. Ehdotukset toteuttavat siten myös Pohjoismaiden neuvoston tälle toiminnalle asettaman tavoitteen.

Kun kansainvälisen lapseksiottamispalvelun valvonta keskitetään sosiaalihallitukselle ja lupamenettely vuorostaan lapseksiottamisasioiden lautakunnalle, on kansainvälisen lapseksiottamisen kehittymistä ja lain toimivuutta helppo seurata ilman erityistoimenpiteitä. Lapseksiottamisasioiden lautakunnan tehtäväksi ehdotetaankin tämän alan kansainvälisen kehityksen seuraaminen sekä aloitteiden ja esitysten tekeminen sosiaali- ja terveysministeriölle tämän toiminnan kehittämiseksi Suomessa.

2.3. Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Tilanteen arviointi. Lapseksiottamista koskevat yleiset kansainvälisyksityisoikeudelliset säännökset sisältyvät kansainväliseen perhesuhdelakiin. Pohjoismaisia tapauksia säännellään pohjoismaisessa sopimuksessa. Säädökset eroavat periaatteellisesti toisistaan siten, että edellisessä on pääasiallisena liittymänä henkilön kansalaisuus, jälkimmäisessä kotipaikka.

Kansalaisuusperiaatteen etuna on se, että kansalaisuus on liittymänä pysyvänluonteinen ja että se on helposti todettavissa. Ongelmatilanteita aiheuttavat kaksoiskansalaisuus ja kansalaisuudettomuus. Suurin haitta on kuitenkin se, että jos henkilö asuu pysyvästi muussa kuin kansalaisuusvaltiossaan, hänellä on yleensä tosiasiallisesti läheisemmät siteet kotipaikka- kuin kansalaisuusvaltioonsa. Joutuessaan sopeuttamaan elämänsä ympäristössään vallitseviin normeihin ja tapoihin henkilö kokee olevansa myös ympäristössään vallitsevien henkilön oikeusasemaa koskevien sääntöjen alainen. Niistä hän myös kotipaikallaan saa helposti tietoa.

Lapseksiottamisen ollessa kysymyksessä kotipaikan keskeisyys kansalaisuuteen verrattuna on ilmeinen. Ne olosuhteet, jotka ennen lapseksiottamista on tutkittava, voidaan selvittää parhaiten kotipaikalla. On myös tärkeää, että lapseksiottaminen vastaa sen valtion vaatimuksia, johon lapsi sijoittuu, eli lapseksiottajien kotipaikan säännöksiä. Asianosaisten kansalaisuudella voi tässä yh-

teydessä olla vain toissijainen merkitys. Kansainvälisessä perhesuhdelakiin lapseksiottamisen edellytykset ovat kuitenkin riippuvaisia kansalaisuudesta. Lapseksiottamista ei voida vahvistaa Suomessa esimerkiksi sellaisessa tapauksessa, jossa Suomessa pysyvästi asuvista lapseksiottajista toinen on vieraan valtion kansalainen, jos lapseksiottaminen ei olisi pätevä hänen kansalaisuusvaltiossaan. Näin on, vaikka perheen olisi määrä edelleen asua pysyvästi Suomessa.

Kansainvälinen perhesuhdelaki perustuu tämän vuosisadan alussa Haagin kansainvälisen yksityisoikeuden konferenssissa valmisteluihin yleissopimuksiin, joissa on omaksuttu kansalaisuusperiaate. Yleissopimukset eivät ole Suomessa voimassa. Myöhemmissä perheoikeutta koskevilla Haagin sopimuksissa on yhä selvemmin siirrytty kansalaisuusperiaatteesta kotipaikkaperiaatteen suuntaan. Norja ja Tanska ovat jo vanhastaan omaksuneet kotipaikkaperiaatteen myös muissa kuin pohjoismaisissa suhteissa.

Voimassa olevat säännökset ovat käytännössä osoittautuneet eräiltä osin puutteelliseksi. Oikeusministerin lupaa, joka vaaditaan määrätynlaisissa tapauksissa ja joka on tarkoitettu hankittavaksi etukäteen, ei usein haeta ennen kuin lapseksiottaminen on jo ulkomailla tapahtunut. Tämä on lapsen oikeusturvan kannalta arveluttavaa. Sen vuoksi on välttämätöntä lupajärjestelmän uudistamisen yhteydessä myös säännellä erikseen ne tilanteet, joissa lupa on laiminlyöty hakea.

Keskeiset ehdotukset. Ehdotetuilla säännöksillä pyritään luomaan ehjä kokonaisuus, jossa sekä pohjoismaisia että muita kansainvälisiä lapseksiottamisia koskevat säännökset ovat samassa laissa. Koska pohjoismainen sopimus on Suomea kansainvälisesti sitova säännöstö, siihen ei voida tehdä asiallisia muutoksia. Sen vuoksi esitetään eräissä yksityiskohdissa erityissäännöksiä pohjoismaisia lapseksiottamistapauksia varten.

Pohjoismaisen sopimuksen periaatteita vastavasti ehdotus on rakennettu kotipaikkaperiaatteelle. Lapseksiottajien kotipaikka on pääasiallinen liittymä. Tätä puoltaa se, että lapseksiottajien kotipaikkavaltiosta tulee normaalisti myös lapseksiottettavan kotipaikka. Eräissä tapauksissa voi kuitenkin myös lapseksiottettavan kotipaikka olla ratkaisevana. Kansalaisuus on säännöksissä apuliittymänä.

Ehdotuksen mukaan lupien myöntäminen ja lausuntojen antaminen kansainvälisissä lapseksiottamisasioiden keskitetään lapseksiottamisasioiden lautakunnalle.

Yleistoimivalta. Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus voidaan ehdotuksen mukaan tutkia Suomessa, jos molemmilla lapseksiottajilla on täällä kotipaikka. Poikkeuksellisesti Suomen viranomaiset olisivat toimivaltaisista tutkimaan hakemuksen myös eräissä sellaisissa tapauksissa, joissa asialla on muu liittymä Suomeen. Jos ainakin toinen lapseksiottajista on Suomen kansalainen taikka lapseksiotettavalla on kotipaikka Suomessa tai hän on Suomen kansalainen, hakemus voitaisiin tutkia Suomessa sillä edellytyksellä, että lapseksiottajien kotipaikkavaltion viranomaiset eivät ole toimivaltaisista käsittelemään asiaa tai että hakemuksen tutkimiselle Suomessa on muu painava peruste. Poikkeussäännös on tarpeellinen sellaisissa tapauksissa, joissa lapsen etu vaatii ottolapsisuhteen vahvistamista mutta lapseksiottajien kotipaikkavaltion viranomaiset ovat esimerkiksi toimivaltaisista käsittelemään ainoastaan omien kansalaistensa lapseksiottamishakemuksia.

Pohjoismaisen sopimuksen mukaan lapseksiottamishakemus voidaan sopimuksen alaan kuuluvissa tapauksissa tutkia vain siinä valtiossa, jossa ainakin toisella lapseksiottajalla on kotipaikka. Pohjoismaisen sopimuksen määräys on otettu esitykseen sellaisenaan, eikä edellä selostettu poikkeussäännös näin ollen koske pohjoismaisia suhteita.

Ehdotus ei sisällä yleistoimivaltasäännöstä ottolapsisuhteen purkamistapauksissa. Tämä johtuu siitä, että asia olisi ehdotuksessa omaksuttujen periaatteiden mukaan ratkaistava Suomen lain perusteella, eikä ottolapsisuhtetta Suomen lain mukaan voida purkaa tuomioistuimen päätöksellä. Tämä ei estä ulkomailla annetun purkamispäätöksen tunnustamista eikä myöskään sitä, että ottolapsisuhte voi tosiasiallisesti purkautua lapsen tultua uudelleen otetuksi ottolapseksi.

Sovellettava laki. Ehdotuksen mukaan noudatetaan Suomen menettelysäännöksiä, kun lapseksiottamisen vahvistetaan Suomessa. Myös lapseksiottamisen edellytykset määräytyisivät Suomen lain mukaan. Vanhempien suostumuksen pätevyyttä voidaan kuitenkin arvostella vieraan valtion lain mukaan, ellei Suomen lain mukaista suostumusta ole.

Säännökset on muotoiltu ensisijaisesti sitä käytännössä yleisimmin esille tulevaa tilannetta silmällä pitäen, että Suomessa asuvat vanhemmat ottavat ulkomailta ottolapsen. Sellaisia tilanteita varten, joissa lapsen on lapseksiottamisen jälkeen määrä siirtyä vieraaseen valtioon, on ehdotukseen otettu erityissäännös. Jos on ilmeistä, että Suo-

messä vahvistettu lapseksiottaminen ei ole siinä valtiossa pätevä, johon lapsi siirtyy, ja että tästä aiheutuisi lapselle olennaista haittaa, lapseksiottamista ei tule vahvistaa.

Toisin kuin kansainvälisessä perhesuhdelaisissa, tässä laissa ei esitetä säänneltäväksi sitä, minkä valtion lain mukaan lapseksiottamisen oikeusvaikutukset määräytyvät. Tämä johtuu siitä, että meillä nykyisin vallitsevan käsityksen ja voimassa olevan lainsäädännön mukaan kaikkien lasten oikeudellisen aseman tulee olla sama heidän syntyperästään riippumatta ja siitä huolimatta, ovatko he biologisia jälkeläisiä vai ottolapsia. Jos säädettäisiin, että lapseksiottamisen oikeusvaikutukset määräytyvät jonkin määrätyn lain, esimerkiksi ottovanhempien henkilöstatuutin mukaan, tämä asettaisi ottolapset kansainvälisissä suhteissa eri asemaan kuin muut lapset.

Esitys johtaa siihen, että huolto-, elatus-, perintö- ja muut lapsen asemaan liittyvät kysymykset ratkaistaan sen lain mukaan, mitä näihin kysymyksiin yleisestikin sovelletaan. Kysymyksiä säännellään osin kansainvälisessä perhesuhdelaisissa, osin pohjoismaisessa avioliitto- ja lapseksiottamissa ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävässä sopimuksessa ja osin pohjoismaisessa perintöä, testamenttia ja pesänselvitystä koskevassa sopimuksessa (SopS 21/35).

Koska kysymyksessä on lasten tasavertaisuutta koskeva perusperiaate, se ulottuisi myös ennen tämän lain voimaantuloa tapahtuneisiin lapseksiottamisiin.

Ulkomaisten ratkaisun tunnustaminen. Vieraassa valtiossa annetut statusta eli henkilön perheoikeudellista asemaa koskevat ratkaisut pyritään yleensä tunnustamaan sellaisenaan. Jos kuitenkin julkinen intressi on suuri ja tapauksella on voimakkaat liittymät omaan valtioon, voidaan asettaa tunnustamisen edellytykseksi se, että oman valtion viranomaiset ovat voineet myötävaikuttaa ratkaisuun.

Ehdotuksen mukaan vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen on *sellaisenaan* pätevä Suomessa, jos vanhemmilla on lapseksiottamisanakohtana ollut joko kotipaikka asianomaisessa valtiossa tai tämän valtion kansalaisuus taikka jos lapseksiottaminen katsotaan lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa päteväksi, vaikka se ei ole siellä vahvistettu. Tässä on otettu huomioon, että useissa valtioissa noudatetaan edelleen kansalaisuusperiaatetta.

Suomen viranomaisen valvontamahdollisuus on haluttu säilyttää silloin, kun lapseksiotettava

on alaikäinen ja hänellä tai lapseksiottajalla on ollut lapseksiottamisen tapahtuessa kotipaikka Suomessa. Näissä tapauksissa ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen pätevyys edellytyksenä on, että siihen on haettu *etukäteen* lapseksiottamisasioiden lautakunnan *lupa*.

Jos automaattiseen tunnustamiseen vaadittavat liittymät puuttuvat, on asianosaisten voitava hakea ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen hyväksymistä Suomen viranomaisessa (ns. *exequatur- eli vahvistusmenettely*). Näin on myös silloin, kun lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa puuttuu sellaisissa tapauksissa, joissa se lain mukaan on haettava. Nämä asiat on tarkoituksenmukaista keskittää yhdelle viranomaiselle, joksi esitetään Helsingin hovioikeutta. Helsingin hovioikeudelle on muissakin kansainvälisissä perheasioissa keskitetty vastaavanlaisia tehtäviä (kansainvälisen perhesuhdelain 13 §). Hovioikeuden antama päätös olisi lopullinen.

Vaikka ottolapsisuhdetta ei Suomessa voida purkaa, tämä ei merkitse sitä, ettei täällä voitaisi tunnustaa sellaista purkamista, joka on asianmukaisesti tapahtunut vieraassa valtiossa, kun ottolapsisuhteella on ollut tähän valtioon kyllin voimakkaat liittymät. Purkamisesta aiheutunut perheoikeudellisen aseman muutos on tosiasia, jonka tunnustamisen epäämisestä saattaisi aiheutua myös ottolapselle olennaista haittaa.

Ehdotuksen mukaan vieraassa valtiossa tapahtunut ottolapsisuhteen purkaminen on *sellaisenaan* pätevä, jos sekä ottolapsella että ottovanhemmilla on purkamisajankohtana ollut joko kotipaikka siinä valtiossa tai sanotun valtion kansalaisuus taikka jos purkaminen tunnustetaan päteväksi sekä ottolapsen että ottovanhempien kotipaikkavaltioissa. Muissa tapauksissa purkamiselle olisi haettava *vahvistus* Helsingin hovioikeudelta, jonka päätös asiassa olisi lopullinen.

Jos lapseksiottamisen tai ottolapsisuhteen purkamisen tunnustaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen, sitä ei ehdotuksen mukaan tule katsoa päteväksi.

Pohjoismaisen sopimuksen mukaan sopimusvaltiossa annettu päätös lapseksiottamisesta tai ottolapsisuhteen purkamisesta on sellaisenaan voimassa muissa sopimusvaltioissa ilman että muiden sopimusvaltioiden viranomaisilla on oikeutta ryhtyä tutkimaan toimivaltaedellytysten täyttymistä. Tämän vuoksi esitykseen on otettu pohjoismaisia ratkaisuja koskeva erityissäännös.

Selvitykset ja lausunnot. Lapseksiottamisasioiden lautakunta tulee olemaan asiantuntijaelin, jolla on sekä kokemusta viranomaiskäytännöstä

että tietoa ulkomaisesta lapseksiottamista koskevasta lainsäädännöstä. Tämän vuoksi ehdotetaan, että jos viranomaisen tulee ratkaisua tehdessään ottaa jonkin vieraan valtion laki huomioon eikä se tunne lain sisältöä eikä asianosainen esitä siitä selvitystä, selvitys on pyydettävä lapseksiottamisasioiden lautakunnalta. Eräissä tapauksissa viranomaisen on ennen päätöksen tekemistä varattava lautakunnalle mahdollisuus antaa asiasta lausuntonsa, eräissä tapauksissa viranomaisilla olisi mahdollisuus mutta ei velvollisuutta lausunnon pyytämiseen.

2.4. Lapseksiottamista koskevan lainsäädännön koontaminen

Hallituksen esityksessä lapseksiottamista koskevan lainsäädännön uudistamisesta todettiin jo, että kansainvälisiin ottolapsisuhteisiin liittyvien oikeudellisten ongelmien poistamiseksi on ilmeisesti tarpeellista tarkistaa Suomessa voimassa olevaa kansainvälisyksityisoikeudellista lainsäädäntöä. Tällöin lähdettiin kuitenkin siitä, että tarkistamistyö voitaisiin tarkoituksenmukaisimmin tehdä kansainvälisen perheoikeuden yleisen uudistamisen yhteydessä (hallituksen esitys n:o 147/1978 vp.). Tähän varsin laaja-alaiseen uudistamistyöhön ei kuitenkaan ole ollut tarpeellisia voimavaroja. Toisaalta on myös esitetty painavia näkökohtia sen puolesta, että koko perheoikeutta koskevia kansainvälisyksityisoikeudellisia säännöksiä ei olisi enää tarkoituksenmukaista koota yhdeksi säädökseksi. Kun aineellista lainsäädäntöä uudistetaan lohkoittain, jäävät yhtenäiseksi järjestelmäksi sidotut kansainvälisyksityisoikeudelliset säännökset siitä jälkeen. Tarkoituksenmukaista olisikin kehittää ja uudistaa sekä aineellinen lainsäädäntö että siihen liittyvä kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluva lainsäädäntö samanaikaisesti sekä koota kaikki saman lohkon säännökset yhdeksi säädökseksi.

Kansainvälisessä lapseksiottamisessa tulevat sovellettavaksi sekä voimassa olevaan lapseksiottamisesta annettuun lakiin jo sisältyvät että nyt säädettäväksi ehdotettavat säännökset. Voimassa oleva laki sisältää jo nyt lapseksiottamista koskevien yksityisoikeudellisten oikeusohjeiden lisäksi säännökset lapseksiottamiseen liittyvästä sosiaalipalvelusta, ottolapsineuvonnasta. Ehdotettavat uudet säännökset koskevat yhtäältä sosiaalipalveluksi katsottavaa kansainvälistä lapseksiottamispalvelua ja toisaalta erityistä lupamenettelyä kansainvälisessä lapseksiottamisessa. Tämän lisäksi

ehdotetaan lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevien kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvien säännösten perusteellista uudistamista.

Ehdotettavien uusien säännösten kokoaminen erillisiksi luvuiksi nykyisen lain loppuun ei ole loogisesti onnistunut ratkaisu. Säännökset tulisi voida sijoittaa lakiin siten, että lain rakenne säilyy selkeänä ja johdonmukaisena. Erityisesti on tällöin otettava huomioon, että lapseksiottamista koskevia säännöksiä soveltavat tuomioistuimien ohella sosiaaliviranomaiset, joilla harvemmin on lainopillista koulutusta. Tämä näkökohta samoin kuin lapseksiottamista koskevan lainsäädännön informatiivisuutta korostavat vaatimukset puoltavat säännösten sijoittamista kahtena erillisenä lukuna voimassa olevan lain 3 ja 4 luvun väliin sekä lisäksi yhtenä lukuna nykyisen 4 ja 5 luvun väliin. Tämä johtaisi vuorostaan kuitenkin lukuisten samannumeroisten ja vain kirjaimella toisistaan erotettavien pykälien käyttöön, josta saat- taisi kokemuksen mukaan aiheutua käytännössä haitallista sekaannusta. Näiden näkökohtien pe- rusteella ehdotetaan lapseksiottamista koskevien säännösten kokoomista yhtenäiseksi uudeksi sää- dökseksi, jonka nimikkeeksi ehdotetaan voimassa olevan lain nimikettä: laki lapseksiottamisesta.

3. Esityksen organisatoriset ja taloudelliset vaikutukset

Lakiehdotuksen mukaan kansainvälisen lapsek- siottamispalvelun suunnittelu, ohjaus ja valvonta tulisi kuulumaan sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle, jolle jo nyt kuuluvat ottolapsineuvonnan osalta samat tehtävät. Uudet tehtävät eivät edellytä lisähenkilöstöä.

Erityiseksi asiantuntijaviranomaiseksi ehdote- taan perustettavaksi Suomen kansainvälisten lap- seksiottamisasioiden lautakunta. Lautakunnan puheenjohtajan, jäsenten sekä sihteerin tehtävät olisivat sivutoimisia. Lautakunnan puheenjohta- jana ja varapuheenjohtajana tulisi toimimaan sosiaali- ja terveysministeriön virkamies. Muut jäsenet edustaisivat ulkoasiainministeriön, oi- keusministeriön, sosiaalihallituksen sekä kunnal- lisen lastensuojelutyön asiantuntemusta, minkä lisäksi jokaista sosiaalihallituksen luvan saanutta palvelunantajaa edustaisi kutakin yksi jäsen.

Kansainvälistä lapseksiottamispalvelua voisi antaa vain sosiaalihallituksen nimenomaisen lu- van saanut sosiaalilautakunta tai kuntainliitto tai muu kuntayhtymä taikka Suomessa rekisteröity yhdistys, joka toimii ilman taloudellisen voiton tavoittelua. Todennäköistä on, että kansainvälistä lapseksiottamispalvelua tulisi antamaan vain kah- desta neljään eri tahoa. Toiminta ei edellytä eikä myöskään merkitse uutta organisaatiota näillä tahoilla.

Kustannuksia aiheutuisi yhtäältä lapseksiotta- misasioiden lautakunnan toiminnasta ja toisaalta kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta. Lap- seksiottamisasioiden lautakuntaan ehdotetaan so- vellettavaksi valtion komiteoita koskevia mää- räyksiä. Tämä merkitsee sitä, että kustan- nuksia aiheutuisi puheenjohtajan, jäsenten ja sihteerin kokouspalkkioista, jäsenten mahdollisista matkakustannuksista kokouksiin sekä sihteeril- le mahdollisesti valmistelutyöstä suoritettavasta palkkiosta. Nämä kustannukset voivat nousta vuodessa enintään muutamaan kymmeneen tu- hanteen markkaan. Lapseksiottamisasioiden lau- takunnan eräänä tehtävänä olisi koota ja myös ylläpitää tiedostoa vieraiden valtioiden lapsek- siottamista ja kansainvälistä lapseksiottamispalve- lua koskevasta lainsäädännöstä. Tästä aiheutuisi myös jonkin verran kustannuksia, joiden marka- määräistä arviota ei kuitenkaan voida esittää. Lapseksiottamisasioiden lautakunnan toiminnasta aiheutuvat kustannukset suoritettaisiin valtion varoista.

Kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta voi- taisiin lakiehdotuksen mukaan periä asetuksella tarkemmin vahvistettava maksu käyttäjiltä. Ase- tusluonnoksen mukaan palvelunantaja saisi periä enintään todelliset nettokustannukset. Jos palve- lunantaja saisi toimintaansa valtion tai kunnan taloudellista tukea taikka jos Raha-automaattiyh- distyksen varoista suoritettaisiin sille avustusta, olisi suoritukset otettava maksua määrättäessä vähennyksinä huomioon. Lisäksi lapseksiottajalta voitaisiin lakiehdotuksen mukaan periä ne todel- liset kulut, jotka hänen asiassaan ovat aiheutu- neet. Myös perittävistä kuluista säädettäisiin yksi- tyiskohtaisesti asetuksessa. Kun ehdotuksen mu- kaan kansainvälisen lapseksiottamispalvelun käyt- täjät kustantaisivat tämän palvelun, ei toiminnas- ta tässä vaiheessa aiheutuisi kustannuksia valtiolle eikä kunnille.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotuksen perustelut

1.1. Laki lapseksiottamisesta

Yleistä

Laki lapseksiottamisesta on yhtenäinen säännöstö, joka sisältää sekä lapseksiottamista koskevat aineelliset säännökset että lapseksiottamisen vahvistamisessa noudatettavat menettelysäännökset, lapseksiottamista ja ottolapsisuhdetta koskevat kansainvälisyysoikeudelliset säännökset sekä lapseksiottamiseen liittyviä sosiaalipalveluja koskevat säännökset.

Lakiehdotus jakautuu kahdeksaan lukuun, joista *ensimmäinen* luku lapseksiottamisen edellytyksistä, *toinen* luku lapseksiottamisen oikeusvaikutuksista sekä *kolmas* luku ottolapsineuvonnasta vastaavat voimassa olevan lain samanimiset luvut ja samoin otsikoituja lukuja. *Neljäs* luku on uusi ja se sisältää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevat säännökset, joissa määritellään tämän palvelun tarkoitus, sen organisaatio sekä tehtävät ja asetetaan velvoite tämän palvelun käyttämiseen. *Viides* luku on samoin uusi ja se koskee erityistä lupamenettelyä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa. *Kuudes* luku lapseksiottamisen vahvistamisesta vastaa voimassa olevan lain samanimistä neljättä lukua. Lakiehdotuksen *seitsemäs* luku sisältää kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset, jotka koskevat Suomen tuomioistuimen toimivaltaa lapseksiottamista koskevista asioista, Suomessa näissä asioissa sovellettavaa lakia ja ulkomaisen lapseksiottamisen ja ottolapsisuhteen purkamisen tunnustamista päteväksi Suomessa, sekä erityisiä säännöksiä kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa viranomaisille annettavista selvityksistä ja lausunnoista. *Kahdeksas* luku sisältää erinäisiä säännöksiä, jotka vastaavat voimassa olevan lain viiden luvun säännöksiä täydennettynä kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevilla säännöksillä. Lakiehdotus päättyy *yhdeksänteen* lukuun, joka koskee lain voimaantuloa ja sen voimaantuloaiheen siirtymäsäännöksiä.

1 luku

Lapseksiottamisen edellytykset

1—5, 7—8 ja 11 §. Pykälät ovat samanasaiset voimassa olevan lain 1—5, 7—8 ja 11 §:n kanssa.

6 §. Pykälän 1 ja 2 momentti ovat samanasaiset voimassa olevan lain 6 §:n 1 ja 2 momentin kanssa. Pykälän 3 momentin sanajärjestys on muotoiltu yhdenmukaiseksi lakiehdotuksen 9 §:n 3 momentin kanssa.

9 §. Pykälän 1 momenttiin on otettu lakitekeminen viittaus, joka osoittaa, että momentin pääsäännöstä on laissa jäljempänä säädetty poikkeuksia. Viittaus kohdistuu 9 §:n 2 ja 3 momenttiin sekä lakiehdotuksen 36 §:n 2 momenttiin. Viimeksi mainitussa lainkohdassa tarkoitettua tapauksessa vanhempien suostumuksen puuttuminen merkitsee ainoastaan määrättyllä tavalla tai määrättyssä muodossa annetun suostumuksen puuttumista, sen sijaan näissä tapauksissa lapseksiottamisen voidaan osoittaa vastaavan vanhempien tahtoa.

10 §. Pykälän 1 momenttiin on otettu viittaus lakiehdotuksen 36 §:n 1 momentin säännökseen, jonka mukaan ulkomailla vanhempien suostumus voidaan antaa myös noudattaen asianomaisen valtion lainsäädännössä säädettyä muotoa ja menettelyä.

Pykälän 2 ja 3 momentti vastaavat täysin voimassa olevan lain 10 §:n 2 ja 3 momenttia.

2 luku.

Lapseksiottamisen oikeusvaikutukset

12—15 §. Pykälät ovat samanasaiset voimassa olevan lain vastaavien pykälien kanssa.

3 luku.

Ottolapsineuvonta

16 §. Pykälä on samanasainen kuin voimassa olevan lain 16 §.

17 §. Pykälä vastaa asiallisesti voimassa olevan lain 17 §:ää. Sen 1 momentin sanamuoto on kuitenkin muotoiltu vastaamaan sosiaalihuoltolain (710/82) 3 §:n sanamuotoa.

18 §. Verrattuna voimassa olevan lain 18 §:ään, on pykälän 1 momenttiin otettu uusi 4

kohta, jossa ottolapsineuvonnassa on annettu tehtäväksi valvoa, että lapseksiottaja ryhtyy viivytystä toimenpiteisiin lapseksiottamisen vahvistamiseksi.

Sen jälkeen kun lapsi on sijoitettu lapseksiottajien luokse ja ottolapsineuvonnan antaja on varmistunut siitä, että lapsen ja lapseksiottajan välille syntyy lapseksiottamisen vahvistamisperusteena oleva lapsen ja vanhemman suhde, edellyttää lapsen etu tämän suhteen oikeudellista vahvistamista ilman tarpeetonta viivytystä. Kun ottolapsineuvonnan tarkoituksena on erityisesti valvoa lapsen etua sekä edistää oikeusturvaa, soveltuu ehdotettu tehtävä ottolapsineuvonnan antajalle. Kansainvälisessä lapseksiottamisessa on lakiehdotuksen 22 §:n 7 kohdassa sama tehtävä annettu lisäksi palvelunantajalle.

Pykälän toinen momentti on samasanainen vastaavan voimassa olevan säännöksen kanssa.

4 luku.

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu

19 §. Pykälässä on määritelty kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoitus. Sen mukaan kansainvälinen lapseksiottamispalvelu välittää lapseksiottajan Suomesta ulkomaille olevalle ottovanhempia tarvitsevalle lapselle. Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoitus on siten sopusoinnussa lakiehdotuksen 1 §:n 1 momentissa määritellyn lapseksiottamisen tarkoituksen kanssa.

Määritelmän mukaan kansainvälinen lapseksiottamispalvelu on rajoitettu koskemaan vain lapseksiottajien välittämistä Suomesta. Sen tarkoituksena ei ole välittää lapsia Suomesta ulkomaille lapseksiottettavaksi, koska mahdollinen lapsen sijoittaminen ottolapseksi ulkomaille kuuluu ottolapsineuvonnan tehtäviin. Palvelun käyttäminen edellyttää lisäksi, että lapseksiottajalla on kotipaikka Suomessa. Esimerkiksi ulkomaille pysyvästi asuva Suomen kansalainen ei voi käyttää tätä palvelua. Kotipaikkaa on siten käytetty tässä säännöksessä siinä merkityksessä, joka kotipaikan käsitteelle on annettu kansainvälisessä yksityisoikeudessa ja jota selvitetään jäljempänä lakiehdotuksen 7 luvun yksityiskohtaisten perustelujen alussa.

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu ei myöskään ole käytettävissä, jos lapseksiottettava on täyttänyt 18 vuotta.

Lapseksiottamispalvelu avustaa myös lapseksiottamisen vahvistamiseen liittyvissä toimenpiteis-

sä, jotka yksityiskohtaisemmin ilmenevät lakiehdotuksen 22 §:stä. Lapseksiottamisen vahvistamisen jälkeen saattaa ottoperheessä herätä sellaisia kysymyksiä tai syntyä ongelmia, joiden selvittämisessä ulkopuolisen asiantuntija-avun käyttäminen on osoittautunut hyödylliseksi. Tämän vuoksi ehdotetaan, että kansainvälinen lapseksiottamispalvelu samoin kuin ottolapsineuvonta on käytettävissä myös ottolapsisuhteen vahvistamisen jälkeenkin.

20 §. Kuten yleisperusteluissa on jo todettu, kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tulee olla viranomaisten ohjaamaa ja valvomaan toimintaa. Tämä tehtävä kuuluisi sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle, minkä lisäksi erityisenä asiantuntijaviranomaisena toimisi ministeriön alainen Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta. Tästä lautakunnasta käytetään lakiehdotuksessa nimeä *lapseksiottamisasioiden lautakunta*.

Lautakunnassa olisivat edustettuina eri viranomaiset sekä kansainvälistä lapseksiottamispalvelua antavat tahot. Lautakunnan tehtävänä olisi yhtäältä seurata alan kansainvälistä ja kotimaista kehitystä sekä toisaalta toimia lupaviranomaisena.

21 §. Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen olisi Suomessa luvanvaraista toimintaa. Sosiaalihallitus voisi antaa luvan sosiaalilautakunnalle, kuntainliitolle tai muulle kuntayhtymälle taikka Suomessa rekisteröidylle yhdistykselle. Luvan saaneesta käytetään lakiehdotuksessa nimitystä *palvelunantaja*. Luvan myöntämisen edellytyksiä koskevat säännökset ovat lakiehdotuksen 50 §:n 3 momentissa.

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu edellyttää yhteistyötä lapsen asuinvaltiossa toimivan elimen kanssa. Kun kansainväliselle lapseksiottamistoiminnalle on asetettava varsin korkea luotettavuuden vaatimus, on pidetty välttämättömänä, että Suomen kansainvälistä lapseksiottamispalvelua valvovat viranomaiset voivat varmistua ulkomaisten yhteistyötahojen asemasta ja luotettavuudesta asianomaisessa valtiossa. Tämän vuoksi pykälän 2 momentin mukaan lapseksiottamisasioiden lautakunta hyväksyy ne ulkomaiset toimet, joiden kanssa suomalainen palvelunantaja saa olla yhteistyössä. Hyväksytystä ulkomalaisesta yhteistyöelimestä käytetään lakiehdotuksessa nimitystä *ulomainen palvelunantaja*.

Samalla kun kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen säädetään luvanvaraiseksi toiminnaksi, ehdotetaan lakiehdotuksen 53 §:n 2

momentissa säädettäväksi, että luvatta harjoitettu välitystoiminta on rangaistava teko.

22 §. Pykälässä on yksityiskohtaisesti lueteltu palvelunantajan tehtävät. Näiden tehtävien hoitaminen edellyttää yhteistyötä ulkomaisten palvelunantajien kanssa. Kun henkilö, joka aikoo ottaa ulkomailla olevan lapsen ottolapseksi, kääntyy palvelunantajan puoleen, hän saa ensimmäisessä vaiheessa yleisiä tietoja kansainvälisestä lapseksiottamisesta ja sen edellytyksistä. Jos henkilö tämän jälkeen on edelleen kiinnostunut mahdollisuudesta saada ottolapsi ulkomailta, palvelunantaja ohjaa hänet toisessa vaiheessa kääntymään ottolapsineuvonnan puoleen.

Ottolapsineuvonnan tehtävänä on yhdessä asianomaisen henkilön kanssa arvioida hänen soveltuvuuttaan ottovanhemmaksi ja erityisesti ulkomailta tulevan, mahdollisesti eri rotua olevan ja eri kulttuurin piiriin kuuluvan lapsen ottovanhemmaksi. Jos ottolapsineuvonnassa laaditusta yksityiskohtaisesta kotiselvityksestä ilmenee, että asianomainen henkilö on sovelias ulkomailta tulevan lapsen lapseksiottajaksi, palvelunantaja huolehtii kolmannessa vaiheessa siitä, että lapseksiottajat hankkivat lakiehdotuksen 25 §:n 1 momentissa tarkoitetun luvan lapseksiottamisasioiden lautakunnalta.

Palvelunantajan muut tehtävät liittyvät lapseksiottamisen eri vaiheisiin ja ne on lueteltu yksityiskohtaisesti pykälässä. Jos lapseksiottamista ei ole vahvistettu ulkomailla ennen kuin lapsi on saapunut Suomeen lapseksiottajan luokse, palvelunantajan tulee muun muassa yhdessä ottolapsineuvonnan antajan kanssa valvoa, että lapsen oikeudellinen asema lapseksiottajiin viivytyksettä vahvistetaan. Edellytyksenä luonnollisesti on, että ottolapsineuvonnan antaja on seurannut sijoituksen onnistumista lapseksiottajan luona silmällä pitäen lapsen etua ja todennut lapseksiottamisen edellytysten täyttyneen.

23 §. Pykälän 1 momentin mukaan palvelunantaja voisi periä maksun kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta siihen osallistuneelta. Maksusta säädettäisiin tarkemmin asetuksella. Lähtökohtana on ollut, ettei kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen ole sen laatuista sosiaalipalvelua, jonka sosiaalihuoltolain 28 §:n mukaan tulisi olla maksutonta.

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun luotettavuus merkitsee muun muassa, ettei sen välityksellä tapahtuvassa lapseksiottamisessa menetellä lain vastaisesti eikä esimerkiksi suoriteta tässä laissa kiellettyjä korvauksia. Pykälän 2 momentissa on palvelunantaja oikeutettu perimään lapsek-

siottajalta ne kulut, jotka hänen asiassaan ovat aiheutuneet. Asetuksessa on tarkoitettu tyhjentävästi luetella hyväksyttävät kulut.

Vastaavasti on pykälän 3 momentissa asetettu palvelunantajalle velvollisuus varmistautua kussakin yksittäistapauksessa, ettei lakiehdotuksen 3 §:n mukaan kiellettyä korvausta ole suoritettu tai sitouduttu suorittamaan. Kun lapseksiottajalla ei ole välitöntä yhteyttä ulkomaiseen palvelunantajaan, tämä varmistustoimenpide ei ole vaikea. Selvää on, että suomalainen palvelunantaja ei voi välittää tässä laissa kiellettyjä korvauksia ulkomaille.

24 §. Pykälässä on asetettu velvollisuus jokaiselle, joka aikoo ottaa ulkomailla olevan alle 18-vuotiaan lapsen ottolapseksi, käyttää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua. Henkilön on itse käännettävä palvelunantajan puoleen ja pyydetävä tätä palvelua. Säännöksen noudattaminen on varmistettu siten, että kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa lapseksiottamisasioiden lautakunnalta ennakolta haettavan luvan myöntämisen edellytykseksi on lakiehdotuksen 27 §:n 1 momentissa asetettu kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaminen.

5 luku.

Lupamenettely kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa

25 §. Lupamenettelyn tarkoituksena on varmistaa, että kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa, joissa lapseksiottajalla tai lapseksiottettavalla on kotipaikka Suomessa, noudatetaan samoja periaatteita ja samaa vaatimustasoa kuin kansallisessa lapseksiottamisessa Suomessa.

Pykälän 1 momentin mukaan lapseksiottamiseen on haettava lupa *ennen* kuin lapseksiottaminen vahvistetaan, jos lapseksiottajalla on kotipaikka Suomessa ja lapseksiottettavalla, joka on alle 18-vuotias, ei ole kotipaikkaa Suomessa. Lupamenettelyssä selvitetään ennakolta, että lakiehdotuksen 1—7 §:ssä säädetty lapseksiottamisen edellytykset ovat olemassa ja että lapseksiottajat ovat täyttäneet lakiehdotuksen 24 §:ssä asetetun velvoitteen käyttää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua sekä 28 §:ssä asetetun velvoitteen osallistua ottolapsineuvontaan. Nämä vaatimukset ovat lakiehdotuksen 27 §:n 1 momentissa asetettu luvan myöntämisen edellytykseksi.

Merkitystä ei ole sillä, aiotaanko lapseksiottaminen oikeudellisesti vahvistaa Suomessa tai ulkomailla. Jos lapseksiottaminen vahvistetaan ul-

komailla, osoittaa siihen Suomessa ennakolta myönnetty lupa kussakin yksittäistapauksessa ensiksi, että lapseksiottajat täyttävät Suomen lain heille lapseksiottajina asettamat vaatimukset. Toiseksi lupa osoittaa, että ulkomailla vahvistettava lapseksiottaminen tunnustetaan Suomessa päteväksi ilman eri toimenpidettä.

Pykälän 2 momentin mukaan lupaa on haettava *ennen* lapseksiottamisen oikeudellista vahvistamista myös silloin, kun alle 18-vuotiaalla lapseksi otettavalla on kotipaikka Suomessa ja lapseksiottaminen vahvistetaan ulkomailla. Näissä tapauksissa lupamenettelyn tarkoituksena on valvoa lapseksi otettavan etua ja ennalta varmistua siitä, että lapseksiottamisen muiden, 1—7 §:ssä säädettyjen edellytysten lisäksi myös lakiehdotuksen 8—11 §:ssä säädetty suostumukset lapseksiottamiseen ovat olemassa. Näissä tapauksissa on lapseksiottamisen edellytysten arvioimiseksi vaadittava lakiehdotuksen 27 §:n 2 momentin mukaan myös lapseksiottajan kotipaikkavaltion asianomaisen toimielimen antama lausunto lapseksiottajasta ja hänen olosuhteistaan. Jos lapseksiottajalla on kotipaikka Suomessa, lausunnon antaa täällä ottolapsineuvonnan antaja.

Luvan erityinen merkitys käytännössä on kuitenkin siinä, että lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa on lakiehdotuksen 38 §:n 2 momentissa asetettu ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen pätevyyden edellytykseksi Suomessa, jos lapseksiottajalla tai lapseksi otettavalla on ollut tämän pykälän tarkoittamissa tapauksissa kotipaikka Suomessa lapseksiottamisajankohtana. Ellei lupaa näissä tapauksissa ole haettu tai myönnetty, voidaan ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen saattaa Suomessa päteväksi lakiehdotuksen 38 §:n 3 momentin mukaan vain Helsingin hovioikeuden päätöksellä.

26 §. Jos sekä lapseksi otettava että lapseksiottajat ovat Pohjoismaiden kansalaisia ja lapseksiottajilla on kotipaikka jossakin pohjoismaassa, lapseksiottamiseen sovelletaan pohjoismaisen sopimuksen määräyksiä. Suomen laissa ei voida asettaa noudatettavaksi sopimusmääräyksistä poikkeavia lisävaatimuksia. Tämän vuoksi ei näissä tapauksissa voida myöskään soveltaa lakiehdotuksen säännöksiä, jotka koskevat velvollisuutta käyttää kansainvälistä lapseksiottamispalvelua tai velvollisuutta hakea lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa lapseksiottamiseen.

27 §. Pykälän 1 ja 2 momentissa on lueteltu lapseksiottamisasioiden lautakunnan luvan myöntämisen edellytykset. Niitä on yksityiskoh-

taisesti käsitelty jo edellä 25 §:n perustelujen yhteydessä.

Pykälän 3 momentissa on lautakunnalle varattu mahdollisuus sisällyttää myönnettävään lupaan erityinen ehto tai rajoitus. Tämä voisi koskea esimerkiksi lapseksi otettavan ala- tai yläikärajaa.

Pykälän 4 momentin mukaan lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa on voimassa määräjän, joka voi olla enintään kaksi vuotta. Määräjän enimmäispituus ehdotetaan näinkin pitkäksi sen vuoksi, että lupa kansainväliseen lapseksiottamiseen on haettava melko varhaisessa vaiheessa ja sen loppuun saattaminen vaatii ainakin nykyisellään pitkähkön ajan. Jos lapseksiottamista ei ole voitu vahvistaa määräjän puitteissa, on syytä varmistua siitä, että lapseksiottamisen edellytykset ovat edelleenkin olemassa. Tämän tarkistuksen jälkeen lautakunta voi pidentää luvan voimassaoloaikaa, ei kuitenkaan alkuperäistä enimmäisaikaa eli kahta vuotta pidemmäksi ajaksi.

6 luku.

Lapseksiottamisen vahvistaminen

28—33 §. Pykälät vastaavat täysin voimassa olevan lain 19—24 §:ää. Lakiehdotuksen 31 §:n sanamuodossa on kuitenkin otettu huomioon vuoden 1984 alusta voimaan tulleen lapsen huolosta ja tapaamisoikeudesta annetun lain (361/83) säännökset sekä holhouslain muutokset (368/83). Tässä lainsäädäntöuudistuksessa lapsen huolto ja holhous ovat käsitteinä erotetut toisistaan. Uusien säännösten mukaan alaikäisellä on sekä huoltaja että holhooja, jotka voivat olla myös eri henkilöitä.

7 luku.

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Yleistä

Kotipaikka, joka on keskeinen liittymä ehdoteissa 7 luvun säännöksissä, ei ole yksiselitteinen käsite, vaan sen merkitys vaihtelee eri oikeudenaloilla säännösten tarkoituksien mukaan. Väestökirjalain (141/69) kotipaikan käsitteen sisältö on muotoutunut vastaamaan niitä hallinnollisia tavoitteita, joihin tällä lainsäädännöllä pyritään. Kotipaikan käsite valtiosisäistä alueellista toimivaltaa koskeissa oikeuspaikkasäännöksissä saattaa

puolestaan prosessioikeudellisenä käsitteenä yksittäistapauksissa merkitä toista kuin väestökirjain kotipaikan käsite.

Tämän 7 luvun säännösten kotipaikan käsitettä ei ole ymmärrettävä kummassakaan edellä mainitussa merkityksessä. Perimmäisenä tarkoituksena kansainvälisessä yksityisoikeudessa on kotipaikkaliittymän avulla päätyä siihen oikeusjärjestykseen, johon esillä oleva kysymys läheisimmin liittyy. Tämä edellyttää määrätynlaista pysyvyyttä sekä joustavaa harkintaa ja mahdollisuutta ottaa huomioon yksittäistapausten erityispiirteet ja subjektiiviset tekijät.

Kotipaikka kansainvälisyksityisoikeudellisenä liittymänä edellyttää pysyväisluontoista oleskelua asianomaisessa valtiossa eli sitä, että henkilön voidaan katsoa asuvan siellä vakinaisesti, vaikka asuinpaikka valtion sisällä vaihtelisi. Kotipaikan vaihdos voi tapahtua vain sillä edellytyksellä, että henkilö on toisaalta tosiasiallisesti asettunut asumaan uuteen maahan ja että hänellä toisaalta on tarkoitus pysyväisluontoisesti jäädä sinne.

Tässä yhteydessä on merkitystä erityisesti lapseksiottajan ja lapseksi otettavan kotipaikalla. Jos lapseksi otettava on alaikäinen, kotipaikan säilymisen tai saamisen edellytykset ovat osittain erilaiset kuin täysi-ikäisellä henkilöllä. Seuraavassa käsitellään ensin täysi-ikäisen henkilön kotipaikkaa.

Henkilön tarkoitus jäädä maahan pysyväisluontoisesti ei edellytä sitä, että hän aikoo jäädä sinne asumaan loppuiäkseen. Määräaikainenkin oleskelu saattaa olla riittävä, jos kysymys on pitkäkestoisesta ajasta ja muista olosuhteista käy ilmi, että hän on asettunut maahan pysyväisluontoisesti. Huomioon otettavia tekijöitä ovat mahdolliset perhesuhteiden muutokset uudessa asuinmaassa, pysyvän työpaikan saaminen, liikkeen perustaminen oman ammatin harjoittamista varten, asuin-kiinteistön rakentaminen ja niin edelleen. Kansalaisuus ei sinänsä vaikuta kotipaikkaliittymän arvioimiseen. Uuden asuinmaan kansalaisuuden saaminen hakemuksen perusteella merkitsee kuitenkin säännönmukaisesti sitä, että henkilöllä on asuinmaassa myös kotipaikka kansainvälisyksityisoikeudellisten säännösten tarkoittamassa mielessä.

Jos henkilö, esimerkiksi lapseksiottaja, on valtion tai yksityisen työnantajan lähettämänä ulkomailla senlaatuissa tehtävissä, että hänet voidaan sieltä määrävuosin komentaa toiseen maahan tai takaisin kotiin, hänen ei yleensä voida katsoa saaneen kotipaikkaa asemamaassaan. Jos hänet on sen sijaan lähetetty asemamaahan ra-

joittamattomaksi ajaksi tai määräajaksi, jota kuitenkin on tarkoitus käytännössä jatkaa, hänen saatetaan katsoa saaneen kotipaikan asemamaassaan. Lopullinen ratkaisu jää aina tehtäväksi yksittäistapauksittain.

Tosiasialliselle asumiselle maassa ei voida kotipaikan saamisen edellytyksenä asettaa yleistä aikarajaa. Joissakin tapauksissa saattaa lyhytkin oleskelu riittää kotipaikan saavuttamiseen, kun esimerkiksi suomalainen, jolla on välillä ollut kotipaikka ulkomailla, palaa takaisin Suomeen jäädäkseen tänne pysyvästi. Toisaalta vuosienkaan tosiasiallinen asuminen maassa ei välttämättä johda kotipaikan saavuttamiseen, jos henkilö on tahtomattaan, sairauden tai muun sellaisen syyn vuoksi, joutunut jäämään maahan pitemmäksi aikaa kuin oli aikonut. Tässäkin suhteessa jää tapauskohtaista harkinnan varaa.

Jokaisen täysi-ikäisen henkilön kotipaikkaa on arvoiteltava tässä luvussa säännellyissä tapauksissa itsenäisesti. Henkilön kotipaikka ei ole riippuvainen esimerkiksi aviopuolison kotipaikasta.

Sen sijaan alaikäisen lapsen kohdalla on kotipaikan saavuttaminen riippuvainen siitä, ovatko lapsen huoltajat tarkoittaneet lapsen oleskelun uudessa maassa pysyväksi vai väliaikaiseksi. Jos lapsi on lähetetty yhteisestä kotipaikkavaltiosta ulkomaille vain opiskelemaan tai saamaan erikoishoitoa, kotipaikka ei muutu. Jos lapsi sen sijaan on lähetetty tai jätetty vieraaseen valtioon siinä tarkoituksessa, että hän jää sinne pysyvästi, voidaan lapsen lyhyessäkin ajassa, usein jopa välittömästi, katsoa saaneen kotipaikan uudessa oleskeluvaltiossaan.

Näin voidaan esimerkiksi Suomessa olevalla ulkomaalaisella lapsella katsoa olevan täällä kotipaikka, jos hänet on lapseksiottamisen tarkoituksessa jätetty tänne lapsen synnyttyä täällä tai saavuttua tänne laillisesti. Sama koskee sellaista tilannetta, jossa lapsi on ulkomailla pysyvästi luovutettu siellä asuvan suomalaisen perheen huoltoon; perheen palatessa Suomeen lapsi mukanaan ja asettuessa tänne asumaan voidaan myös lapsen katsoa saaneen kotipaikan täällä.

Jos lapsi sen sijaan on tuotu tai jäänyt tänne vastoin huoltajan tahtoa, ei kotipaikan saamisen subjektiivinen edellytys ole täyttynyt.

Kotipaikan saamisen edellytykset ovat pohjoismaisissa suhteissa samat kuin muissakin kansainvälisissä suhteissa: tosiasiallisen maahan muuton lisäksi vaaditaan tarkoitus asettua pysyväisluontoisesti asumaan asianomaiseen pohjoismaahan. Kotipaikan saaminen tämän luvun säännösten tarkoittamassa mielessä ei ole riippuvainen siitä,

missä henkilön on Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan välisen väestörekisteriä koskevan sopimuksen (SopS 46/69) mukaan katsottava asuvan, eivätkä väestökirjalain 10 §:n 2 momentin (238/83) toimivaltasäännökset myöskään tällöin sovellu. Suomalainen, joka muuttaa Tanskaan vuoden työkomennukselle tarkoituksenaan tämän jälkeen palata Suomeen, ei saa tämän luvun säännösten tarkoittamassa mielessä kotipaikkaa Tanskassa, vaikka hänen yllä mainitun sopimuksen mukaan olisi katsottava asuvan siellä.

Tuomioistuimen toimivalta

34 §. Suomen tuomioistuimet voisivat pykälän 1 momentin mukaan tutkia lapseksiottamisen vahvistamista koskevan hakemuksen, jos molemmilla lapseksiottajilla on kotipaikka Suomessa. Jos lapseksiottajina olevista puolisoista poikkeuksellisesti vain toisella olisi kotipaikka Suomessa, hakemus voitaisiin tutkia täällä vain 2 tai 3 momentissa säädetyin edellytyksin.

Ulkomailla pysyväisluontoisesti asuvien suomalaisten, jotka haluavat ottaa ottolapsen, tulisi pääsäännön mukaan ensisijaisesti hakea lapseksiottamisen vahvistamista kotipaikkavaltiossaan, missä on parhaat edellytykset tutkia lapsen tulevat olosuhteet. Tällainen lapseksiottaminen tunnustettaisiin 38 §:n mukaisesti Suomessa päteväksi. Hakemus tulisi kuitenkin voida tutkia Suomessa, vaikka lapseksiottajilla ei ole täällä kotipaikkaa, jos hakemuksen tutkimatta jättäminen Suomessa johtaisi siihen, että sitä ei voitaisi saada missään tutkittavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan tällaisen hätätoimivallan edellytyksenä olisi, että lapseksiottajien kotipaikkavaltion viranomaiset eivät omien säännöstensä mukaan ole toimivaltaisia tutkimaan asiaa ja että asianosaisilla on 2 momentin 1 kohdassa tarkemmin määrätty liittymä Suomeen. Riittävä liittymä olisi se, että lapseksiottettava tai ainakin toinen lapseksiottajista olisi Suomen kansalainen taikka että lapseksiottettavalla olisi Suomessa kotipaikka.

Jos asianosaisilla on edellä mainittu liittymä Suomeen, voitaisiin hakemus myös muusta painavasta perusteesta kuin kotipaikan viranomaisten puuttuvan toimivallan vuoksi tutkia Suomessa. Painavaksi perusteeksi voitaisiin katsoa se, että hakemusta ei tosiasiallisesti voida saada kotipaikkavaltiossa tutkittavaksi tai ainakaan käsitellyksi loppuun kohtuullisessa ajassa. Hakemus voidaan 2 momentin mukaan tutkia Suomessa myös esimerkiksi silloin, kun ulkomailla pysyväis-

luontoisesti asuvat suomalaiset, jotka aikovat muuttaa takaisin Suomeen ja joiden kotipaikkavaltion oikeus ei tunne lapseksiottamisinstituutia, haluavat hakea lapseksiottamisen vahvistamista ennen Suomeen paluutaan.

Lapseksiottamisasoiden lautakunnalle olisi 45 §:n mukaan annettava tilaisuus lausua siitä, onko olemassa perusteita hakemuksen tutkimiselle Suomessa 34 §:n 2 momentin nojalla. Lautakunnan tulisi erityisesti antaa lausuntonsa siitä, puuttuuko lapseksiottajien kotipaikan viranomaisilta asianomaisen valtion lain mukaan toimivalta hakemuksen tutkimiseen tai onko olemassa muu painava peruste hakemuksen tutkimiselle Suomessa.

Kun lapseksiottettava ja lapseksiottajat ovat kaikki jonkin pohjoismaan kansalaisia, 2 momentin toimivaltaperusteet eivät sovellu. Lapseksiottajilla on pohjoismaisen sopimuksen mukaan oikeus saada hakemus tutkittavaksi Suomessa vain, jos heillä tai ainakin toisella heistä on kotipaikka Suomessa. Tältä osin säännös merkitsee poikkeusta myös 1 momentin pääsäännöstä, jonka mukaan molemmilla lapseksiottajilla tulee olla kotipaikka Suomessa. Sopimusmääräystä vastaava säännös on otettu pykälän 3 momenttiin.

Lakiehdotuksen 29 §:n 1 momentin mukaan lapseksiottamishakemus käsitellään sen paikkakunnan tuomioistuimessa jossa lapseksiottajalla on kotipaikka. Kotipaikka on tässä yhteydessä käsitettävä siinä merkityksessä, mikä sillä on valtiosisäistä alueellista toimivaltaa koskevissa oikeuspaikkasäännöksissä. Jos katsotaan Suomen tuomioistuimilla olevan yleistöimivallan asian käsittelemiseen asianosaisten kansalaisuuden perusteella mutta alueellisesti toimivaltaista tuomioistuinta ei ole, koska lapseksiottajilla ei ole kotipaikkaa Suomessa, asia käsitellään tämän pykälän 4 momentin mukaan Helsingin raastuvanoikeudessa. Hakemus on jätettävä Helsingin raastuvanoikeudelle myös siinä tapauksessa, että henkilö, jonka kansainvälisyksitysoikeudellinen kotipaikka tosin vielä on Suomessa, ei enää tosiasiallisesti asu täällä.

Sovellettava laki

35 §. Silloin kun lapseksiottaminen vahvistetaan Suomessa, sovelletaan ehdotuksen mukaan Suomen lakia. Suomen menettelysäännöksiin on varsinaisten tuomioistuinmenettelyä koskevien säännösten lisäksi katsottava kuuluvan ottolapsineuvontaa koskevat säännökset. Ottolapsineu-

vonnan saaminen olisi niin ollen aina lapseksiottamisen vahvistamisen edellytyksenä, myös silloin kun lapseksiottajat asuvat ulkomailla.

Lapseksiottamisen aineelliset edellytykset määräytyisivät niin ikään Suomen lain mukaan, myös silloin kun on kysymys uudelleen lapseksiottamisesta ja aikaisempi lapseksiottaminen on vahvistettu vieraassa valtiossa mutta sitä ei tunnusteta täällä päteväksi.

Lapsen edun vuoksi olisi kuitenkin eräissä tapauksissa kiinnitettävä huomiota myös vieraan valtion lakiin. Näin olisi tehtävä silloin, kun lapseksiottettava on alle 18-vuotias ja on ilmeistä, että hän siirtyy asumaan vieraaseen valtioon, jossa Suomessa vahvistettua lapseksiottamista ei katsota päteväksi. Jos ottolapselle ilmeisesti aiheutuisi pätemättömyydestä olennaista haittaa, ei lapseksiottamista pykälän 3 momentin mukaan tulisi vahvistaa. Säännös tulisi käytännössä harvoin sovellettavaksi, koska lapseksiottaminen tapahtuisi ehdotuksen mukaan pääsääntöisesti lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa, ja suomalaisen maasta muuttavan lapsen etuja valvottaisiin lakiehdotuksen 5 luvun mukaisessa lupamenetelyssä.

Aiheutuuko ottolapselle lapseksiottamisen pätemättömyydestä olennaista haittaa, olisi harkittava kussakin yksittäistapauksessa erikseen punnitsemalla keskenään etuja ja haittapuolia. Siitä, että lapseksiottamisinstituutiota ei tunneta sen valtion oikeudessa, mihin lapsi siirtyy, ei välttämättä aiheudu lapselle olennaista haittaa. Se seikka, että Suomessa annettu päätös ei ole sellaisenaan pätevä uudessa asuinmaassa, ei estä lapseksiottamisen vahvistamista, jos päätös voidaan siellä saattaa päteväksi exequatur-menettelyllä tai muulla tavoin.

Ennen kuin lapseksiottaminen vahvistetaan, olisi eräissä 47 §:ssä mainituissa pohjoismaisissa tapauksissa varattava lapseksiottettavan kotipaikkavaltion lastenhuoltoviranomaisille tilaisuus tulla asiassa kuulluiksi. Lapseksiottamisasioiden lautakunnalle olisi puolestaan 45 §:n mukaan varattava tilaisuus antaa lausuntonsa niistä seikoista, joilla on merkitystä asian ratkaisemiselle tämän pykälän 3 momentin tarkoittamissa tapauksissa. Tuomioistuimien joutuisi käytännössä pyytämään lausunnon niissä tapauksissa, joissa lapsi otetaan ottolapseksi Pohjoismaiden ulkopuolelle, paitsi jos tuomioistuimella on selvitys siitä, että Suomessa vahvistettu lapseksiottaminen on pätevä siinä maassa, johon lapsi siirtyy.

Tämän lain säännökset eivät vaikuta siihen, minkä valtion lain mukaan määräytyvät lapseksi-

ottamisen eri oikeusvaikutukset, esimerkiksi lapseksiottamisen vaikutus perimyskysymyksiin. Tätä on perusteltu edellä jaksossa 2.3. käsiteltäessä sovellettavaa lakia.

36 §. Lakiehdotuksen 10 §:n 1 momentin mukaan vanhempien suostumus voidaan ulkomailla antaa Suomen ulkoasiainhallinnon virkamiehelle, jolla on oikeus suorittaa julkiselle notaarille kuuluvia tehtäviä. Kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen mukaan oikeustointa ei yleensä voida pitää muodoltaan pätemättömänä, jos se täyttää sen valtion lain muotomääräykset, missä oikeustoimi on tehty. Ottaen huomioon ne käytännölliset vaikeudet, joita varsinkin kehitysmaissa saattaa tulla eteen, jos vanhempien suostumus on aina annettava Suomen viranomaiselle, on perusteltua hyväksyä päteväksi myös paikallisen menettelyn mukaisesti annettu ja paikalliset muotomääräykset täyttävä suostumus.

Menettely on tässä yhteydessä käsiteltävä niin laajasti, että siihen luetaan kaikki 10 §:ssä mainitut edellytykset. Jos esimerkiksi asianomaisessa maassa vallitsevien tapojen mukaan naimattoman äidin on omansa ja lapsensa hengen säästämiseksi suostuttava jo ennen lapsen syntymää luovuttamaan lapsensa ottolapseksi, voitaisiin jo ennen lapsen syntymää annettu suostumus katsoa pätevästi annetuksi. Jos puolestaan asianomaisessa valtiossa on mahdotonta, että naimaton äiti itse allekirjoittaa oikeudellisia asiakirjoja, olisi hänen laillisen edusmiehensä allekirjoittamaa suostumusta voitava pitää pätevästi annettuna.

Lakiehdotuksen 46 §:n mukaan tuomioistuin voisi pyytää lapseksiottamisasioiden lautakunnalta lausunnon siitä, onko suostumus katsottava annetun paikallista muotoa ja menettelyä noudattaen.

Sellaisissa maissa, joissa lapseksiottamisinstituutiota ei sellaisenaan tunneta, voi olla mahdotonta antaa varsinaista suostumusta lapseksiottamiseen. Lapseksiottamisen vahvistamisen tulisi kuitenkin sellaisissakin tapauksissa olla mahdollista, jos se selvästi vastaa vanhempien tahtoa. Tästä ehdotetaan otettavaksi säännös pykälän 2 momenttiin. Varsinaisen suostumuksen antamisen voisi korvata esimerkiksi se, että vanhemmat ovat sillä tavoin luovuttaneet lapsensa lastenkotiin, että se paikallisen järjestelmän mukaisesti merkitsee kaikkien siteiden katkeamista vanhempiin. Lakiehdotuksen 46 §:n mukaan tuomioistuin voisi myös tällaisissa tapauksissa pyytää lapseksiottamisasioiden lautakunnalta lausuntoa siitä, voidaanko lapseksiottamisen katsoa vastaavan vanhempien tahtoa.

*Ulkomaisen lapseksiottamisen ja ottolapsisuh-
teen purkamisen tunnustaminen*

37 §. Ottolapsisuhde voidaan joissakin oikeusjärjestyksissä perustaa muutenkin kuin viranomaisen päätöksellä, ja lapseksiottamisella on eri oikeusjärjestyksissä erilaisia oikeusvaikutuksia. Ulkomaisen lapseksiottamisen tunnustamista koskevia säännöksiä sovellettaessa pidetään ehdotetun säännöksen mukaan lapseksiottamisena missä tahansa paikallisen lain mukaisessa muodossa suoritettua oikeudellista järjestelyä, jonka tarkoituksena on vahvistaa lapsen ja vanhemman suhde lapseksiottettavan ja lapseksiottajan välille.

Merkitystä ei olisi sillä, miksi oikeudellista järjestelyä kutsutaan. Myöskään sen muoto ei olisi ratkaiseva. Määrämuotoisin yksityisoikeudellisin sopimuksin aikaansaatu lapseksiottaminen sellaisessa valtiossa, jonka laki tuntee tällaisen lapseksiottamisen, olisi pykälässä tarkoitettu oikeudellinen toimenpide.

Viranomainen, esimerkiksi väestörekisterin pitävä, joka joutuu harkitsemaan, onko jokin oikeudellinen toimenpide tässä pykälässä tarkoitettu lapseksiottaminen, voisi epäselvissä tapauksissa pyytää 46 §:n mukaisesti asiasta lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon.

38 §. Vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen olisi 1 momentin mukaan sellaisenaan pätevä Suomessa, jos kummallakin lapseksiottajalla on ollut vahvistamisajankohtana joko kotipaikka- tai kansalaisliittymä asianomaiseen valtioon. Jos nämä edellytykset eivät täyty, tunnustettaisiin lapseksiottaminen kuitenkin myös päteväksi sellaisenaan, jos sitä pidetään pätevänä lapseksiottajien kotipaikassa. Näin olisi esimerkiksi siinä tapauksessa, että lapseksiottajat, jotka ovat muun valtion kuin jonkin pohjoismaan kansalaisia mutta joilla on kotipaikka Norjassa, olisivat saaneet Norjan oikeusministeriön luvan vieraassa valtiossa tapahtuvaan lapseksiottamiseen. Vaikka lapseksiottajilla ei olisi ollut mitään liittymää siihen valtioon, missä lapseksiottaminen on tapahtunut, lapseksiottaminen olisi ministeriöltä saadun luvan johdosta pätevä Norjassa; tämä johtaisi 1 momentin mukaan siihen, että sitä pidettäisiin sellaisenaan pätevänä myös Suomessa. Lapseksiottaminen olisi pätevä Suomessa myös, jos sitä lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa voimassa olevien yleisten ulkomaisen ratkaisun tunnustamista koskevien säännösten mukaan pidetään siellä pätevänä.

Pykälän 2 momentissa on kuitenkin rajoitettu ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen tun-

nustamista sellaisissa tapauksissa, joissa lapsi on lapseksiottamisen ajankohtana ollut alle 18-vuotias ja asianosaisilla on Suomeen sellainen liittymä, että katsotaan tarkoituksenmukaiseksi antaa Suomen viranomaisille mahdollisuus myötävaikuttaa ratkaisun sisältöön. Tällainen liittymä olisi 25 §:n mukaan lapsen tai lapseksiottajan kotipaikka Suomessa. Suomen kansalaisuudella ei olisi tässä yhteydessä merkitystä. Jos lapseksiottettava on lapseksiottamisajankohtana 18 vuotta täyttänyt, 2 momentin rajoitus ei soveltuisi.

Sen lisäksi, että 2 momentti rajoittaa 1 momentin mukaista tunnustamista, siinä säädetään toisaalta, että kun 25 §:n mukainen lupa on saatu ennen lapseksiottamisen vahvistamista ulkomailla, luvan mukainen lapseksiottaminen on aina sellaisenaan pätevä Suomessa.

Ehdotettu 2 momentti tulisi sovellettavaksi kahdentyyppisissä tilanteissa. Ensiksikin se koskee sellaisia tapauksia, joissa ulkomailla pysyvästi asuva perhe ottaa Suomesta alaikäisen ottolapsen. Vaikka 1 momentin edellytykset tällöin täytyisivät, on ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen pätevyyden edellytyksenä lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa, koska lapsella on kotipaikka Suomessa. Toiseksi ehdotettu lainkohta koskee sellaisia tapauksia, joissa Suomessa pysyvästi asuva perhe (lapseksiottajien kansalaisuudesta riippumatta) ottaa alaikäisen ottolapsen ulkomailta ja lapseksiottaminen vahvistetaan lapsen kotipaikkavaltiossa. Lapseksiottamiseen on tällöinkin lakiehdotuksen 25 §:n säännösten mukaan haettava lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa. Luvan saaminen johtaa molemmissa edellä mainituissa tapauksissa siihen, että lapseksiottaminen on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa.

Milloin 1 momentin edellytykset tunnustamiselle eivät täyty tai lautakunnan etukäteislupa puuttuu 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa, ulkomailla tapahtunut lapseksiottaminen olisi 3 momentin mukaan pätevä Suomessa vain, jos sille on saatu Helsingin hovioikeuden vahvistus.

Hovioikeuden vahvistusta olisi haettava esimerkiksi silloin kun lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupaa ei ole ja viranomainen katsoo, ettei suomalaisten lapseksiottajien oleskelu siinä valtiossa, missä lapseksiottaminen on tapahtunut, ole ollut sellaista, että heillä voitaisiin katsoa olevan siellä kotipaikka. Jos sen sijaan lapseksiottamisen pätevyys riippuu siitä, tunnustetaanko lapseksiottaminen lapseksiottajien kotipaikkavaltiossa, tai siitä, onko oikeudellinen toimenpide katsottava lapseksiottamiseksi, olisi viranomaisen

epäselvässä tapauksessa toimittava 44 §:n mukaisesti.

Toisaalta, jos 1 momentin edellytykset täyttyvät, Suomen viranomaisen voisi kieltäytyä tunnustamasta ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen päteväksi vain, jos lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa puuttuu lain edellyttämässä tapauksessa eikä hovioikeuden vahvistamista ole saatu tai siinä lakiehdotuksen 43 §:ssä tarkoitettussa tapauksessa, että lapseksiottamisen tunnustaminen johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen. Jollei viranomaiselle esitettävistä asiakirjoista välittömästi käy ilmi sellaista, mikä on selvästi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaista, viranomaisen ei tulisi ryhtyä tutkimaan lapseksiottamisen aineellista puolta.

Muissa pohjoismaissa vahvistetusta lapseksiottamisesta säädetään erikseen 40 §:ssä.

39 §. Suomen oikeudessa on otettu kielteinen kanta ottolapsisuhteen purkamiseen. Tämä ei merkitse sitä, että ulkomailla tapahtunutta ottolapsisuhteen purkamista ei voitaisi tunnustaa täällä päteväksi, mutta purkamisen tunnustamiselle voidaan perustellusti asettaa tiukemmat edellytykset kuin lapseksiottamisen tunnustamiselle.

Pykälän 1 momentin mukaan ottolapsisuhteen purkaminen olisi sellaisenaan pätevä Suomessa, jos sekä ottolapsella että kummallakin ottovanhemmalla on ollut purkamisajankohtana joko kotipaikka asianomaisessa valtiossa tai sanotun valtion kansalaisuus. Jokaiselta osapuolelta vaadittaisiin näin ollen henkilökohtainen liittymä siihen valtioon, missä purkaminen on tapahtunut. Purkamista pidettäisiin kuitenkin ilman eri toimenpidettä pätevänä Suomessa myös silloin, kun se tunnustetaan päteväksi ottolapsen ja ottovanhempien kotipaikkavaltiossa. Jos ottolapsella ja ottovanhemmalla on kotipaikka eri valtioissa, tunnustaminen edellyttää, että purkaminen katsotaan päteväksi kaikissa näissä valtioissa.

Purkamisen tunnustaminen ei välttämättä edellyttäisi sitä, että purkaminen on tapahtunut tuomioistuimen tai muun viranomaisen päätöksellä. Jos siinä valtiossa, johon asianosaisilla on 1 momentin mukaiset liittymät, voidaan ottolapsisuhte pätevästi purkaa määrämuotoisin yksityisoikeudellisin sopimuksin, tulisi myös tällainen siellä tapahtunut purkaminen katsoa päteväksi. Jollei Suomen viranomaisen ole varma siitä, onko tällainen purkaminen paikallisen lain mukaan pätevä, sen tulisi menetellä 44 §:n mukaisesti.

Ulkomaisen viranomaisen antaman päätöksen aineellista oikeellisuutta Suomen viranomaisen ei sen sijaan ehdotuksen mukaan tule tutkia. Omaaloitteista tutkimisvelvollisuutta ei olisi myöskään sen suhteen, vastaako tunnustaminen lakiehdotuksen 43 §:n säännöstä.

Jollei asianosaisilla katsota purkamisajankohtana olleen 1 momentissa mainittuja liittymiä siihen valtioon, missä purkaminen on tapahtunut, olisi purkaminen 2 momentin mukaan pätevä Suomessa vain, jos siihen on saatu Helsingin hovioikeuden vahvistus.

Muussa pohjoismaassa annetun purkamispäätöksen tunnustamisesta säädetään erikseen 40 §:ssä.

40 §. Pohjoismaisen sopimuksen 22 artiklan mukaan on jossakin pohjoismaassa tämän sopimuksen mukaisesti annettu lapseksiottamista tai ottolapsisuhteen purkamista koskeva päätös voimassa kaikissa muissa pohjoismaissa erityisesti vahvistuksetta. Tämä määräys on sisällytetty tähän pykälään. Suomen viranomaisen on velvollinen tunnustamaan tällaisen päätöksen tutkimatta sen sisällöllistä oikeellisuutta tai edes sitä, ovatko vaadittavat liittymät siihen pohjoismaahan olleet olemassa, jossa päätös on annettu.

41 §. Helsingin hovioikeus voisi vahvistaa päteväksi sellaisen lapseksiottamisen tai ottolapsisuhteen purkamisen, joka ei 38 §:n 1 tai 2 momentin taikka 39 §:n 1 momentin mukaan olisi sellaisenaan pätevä. Edellytyksenä olisi, että asianosaisilla on ollut pykälän 1 momentissa mainittu yhteys siihen valtioon, missä lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on tapahtunut.

Hovioikeuden harkintaan jäisi, miten voimakkaan liittymän se katsoo tarvittavan. Vähimmäisedellytyksenä olisi se, että jollakulla asianosaisella on ollut sen maan kansalaisuus, missä lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on tapahtunut, tai siellä kotipaikka. Lisäksi olisi harkittava, onko liittymä sellainen, että sen esillä olevassa tapauksessa voidaan kohtuudella katsoa riittäneen toimivaltaperusteeksi.

Se, että lapseksiottaminen on vahvistettu lapsen kotipaikassa, voitaisiin jo yksinään katsoa riittäväksi liittymäksi. Asianosaisten oleskelua asianomaisessa valtiossa lyhyen ajan lapseksiottamisen vahvistamisen tarkoituksessa ei sen sijaan voitaisi pitää riittävänä, ellei asianosaisilla olisi tähän valtioon muita liittymiä.

Toisin kuin 38, 39 ja 40 §:ssä tarkoitetuissa tapauksissa, hovioikeus voisi tutkia myös lapseksiottamisen aineelliset edellytykset. Tilanteesta

riippuen aineellisen puolen tutkiminen voisi olla eri asteista. Hovioikeuden vahvistamisen hakeminen lapseksiottamisen jo tapahduttua ei saisi muodostua keinoksi kiertää velvollisuutta hakea lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa ennen ulkomailla tapahtuvaa lapseksiottamista. Toisaalta ei olisi tarkoituksenmukaista liiaksi vaikeuttaa lapseksiottamisen pätevoittämistä sellaisissa tapauksissa, joissa ei ole kysymys lain kiertämisestä; esimerkiksi jos Suomen viranomaisen lupa on ollut käytännössä mahdotonta hakea, koska lapseksiottajat ovat asuneet vuosikausia ulkomailla ja luvan myöntäminen vuorostaan edellyttäisi, että lapseksiottajat ovat osallistuneet Suomessa ottoplapsineuvontaan ja saaneet täällä kansainvälistä lapseksiottamispalvelua.

Jos hovioikeus katsoo, ettei ole lapsen edun mukaista vahvistaa ulkomailla tapahtunutta lapseksiottamista päteväksi, tulisivat viimesijassa sosiaaliviranomaiset selvittämään, mihin toimenpiteisiin Suomessa olevan lapsen aseman järjestämiseksi on ryhdyttävä. Jollei lapseksiottamista muusta syystä voida vahvistaa päteväksi tai jos ulkomailla tapahtunutta oikeudellista järjestelyä ei voida pitää lapseksiottamisena, lapsen oikeudellinen asema voidaan pyrkiä järjestämään siten, että lapseksiottajat hakevat täällä tavallisessa järjestyksessä alioikeudelta lapseksiottamisen vahvistamista.

Pykälän 3 momentti koskee sellaisen lapseksiottamisen tai ottoplapsisuhteen purkamisen pätevyyttä, joka on tapahtunut vieraassa valtiossa muuten kuin viranomaisen päätöksellä, esimerkiksi asianosaisten tekemällä sopimuksella. Hovioikeus voisi vahvistaa tällaisen toimenpiteen päteväksi sillä lisäedellytyksellä, että kysymyksessä olevalla tavalla tehty lapseksiottaminen tai ottoplapsisuhteen purkaminen on pätevä sen valtion lain mukaan, missä toimenpide on suoritettu.

Hovioikeuden tulisi ehdotetun 45 §:n mukaan ennen asian ratkaisua antaa lapseksiottamisasioiden lautakunnalle tilaisuus lausua asiasta. Lautakunnan tulisi erityisesti kiinnittää huomiota ulkomaisen ratkaisun asialliseen sisältöön. Jos lapseksiottaminen tai ottoplapsisuhteen purkaminen on tapahtunut muuten kuin viranomaisen päätöksellä, tulisi lautakunnan erityisesti lausua siitä, onko oikeudellinen järjestely asianomaisen valtion lain mukaan pätevä.

42 §. Haettaessa ulkomailla tapahtuneen lapseksiottamisen tai ottoplapsisuhteen purkamisen vahvistamista päteväksi asiaa koskeva hakemus osoitettaisiin 1 momentin mukaan Helsingin ho-

vioikeudelle ja asia pantaisiin vireille toimittamalla hakemus suoraan sinne.

Pykälän 2 momentin mukaan hovioikeuden asiassa antama päätös olisi lopullinen. Koska kaikki puheena olevat asiat olisi keskitetty yhdelle hovioikeudelle, ei muutoksenhakuoikeutta ole katsottu tarvittavan lainkäytön yhtenäisyyden vuoksi. Kun vahvistamisen epäminen ei estäisi uuden hakemuksen vireille panemista, ei muutoksenhakuoikeuden puuttumisesta voisi myöskään aiheutua hakijalle lopullista oikeuden menetystä.

43 §. Säännös sisältää ordre public -periaatteen, jota koskeva säännös sisältyy sanamuodoltaan hieman vaihtelevana lukuisiin kansainvälisyksityisoikeudellisiin säädöksiin, muun muassa kansainvälisen perhesuhdelain 12 §:ään.

Mitä pidetään Suomen oikeusjärjestyksen perusteisiin kuuluvana, ei voida täsmällisesti rajata. Ordre public -periaatteen katsotaan yleensä soveltuvan sellaisissa tapauksissa, joissa vieraan valtion lain soveltaminen tai vieraassa valtiossa annetun päätöksen tunnustaminen johtaisi sellaiseen tulokseen, joka sotii täällä vallitsevia perustavaa laatua olevia moraalikäsityksiä, ihmisoikeuksia, kansalaisten tasa-arvoisuutta tai muita sen tyyppisiä periaatteita vastaan. Pelkästään se, että vieraan valtion lain nojalla päädytään toisenlaiseen tulokseen kuin mikä olisi Suomen lain perusteella mahdollista, ei oikeuta pitämään ulkomaista ratkaisua ordre public -periaatteen vastaisena.

Lapseksiottamisen voitaisiin katsoa olevan ordre public -periaatteen vastaisen, jos se ei puuttuvan ikäeron vuoksi voisi todellisuudessa merkitä vanhemman ja lapsen suhteen syntymistä tai jos lapseksiottamisen tarkoitus muuten olisi todellisuudessa muu kuin vanhemman ja lapsen suhteen perustaminen. Tällaiseksi voitaisiin myös katsoa sellainen ulkomailla tehty ratkaisu, jossa on selvästi rikottu perustavaa laatua olevaa prosessioikeudellista periaatetta, esimerkiksi sitä, että asianosaiselle on annettava mahdollisuus vastata kanteeseen. Jos ottoplasta tai hänen edustajaansa ei olisi ensinkään kutsuttu kuultavaksi ottoplapsisuhteen purkamista koskevaan menettelyyn, voitaisiin päätöksen tunnustamisen katsoa johtavan Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

Selvitykset ja lausunnot

44 §. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n mukaan tuomioistuimen on, jollei se tunne vieraan valtion lakia, kehotettava asianosaisia esittämään siitä näyttöä. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 3 §:n 2 momentissa säädetään edelleen, että jollei vieraan valtion lain sisältöä saada selville, on sovellettava Suomen lakia. Kansainvälisen perhesuhdelain 56 §:n mukaan on viranomaisen kuitenkin sanotun lain alaisissa tapauksissa viran puolesta hankittava selvitys vieraan valtion lain sisällöstä, jollei asianosainen näytä sitä toteen. Kansainvälisen perhesuhdelain soveltamisesta annetun asetuksen (419/29) 13 §:n mukaan viranomaisen on tällöin pyydettävä selvitystä lähemmältä ylemmältä viranomaiselta. Tämän tulee puolestaan, jollei se tunne lain sisältöä eikä sopivasti voi saada siitä tietoa muulla tavoin, tiedustella sitä ulkoasiainministeriön oikeudelliselta osastolta. Jollei vieraan valtion lain sisällöstä kuitenkaan saada selvitystä, on sovellettava Suomen lakia.

Kansainvälisissä perhesuhdelaisissa ja sen soveltamisesta annetussa asetuksessa säädetty menettely kestää käytännössä kohtuuttoman pitkän ajan. Pelkkä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 3 §:n mukainen menettely ei puolestaan ole riittävä lapseksiottamista koskevista asioista, joissa julkinen intressi on suuri. Lapseksiottamisasioiden lautakunnalla tulee olemaan asiantuntemusta kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa ja sen tehtäviin tulee kuulumaan muun muassa vieraiden valtioiden oikeutta koskevan tiedoston kokoaminen. Tämän vuoksi ehdotetaan säädettäväksi, että niissä tapauksissa joissa viranomainen ei tunne vieraan valtion lakia eikä asianosainen ole esittänyt siitä selvitystä, selvitystä olisi pyydettävä lapseksiottamisasioiden lautakunnalta. Tämä olisi tarkoituksenmukaista senkin vuoksi, että lautakunta antaisi muutenkin viranomaisille lausuntoja kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa.

45 ja 46 §. Ehdotetuissa pykälissä säädetään, milloin viranomaisella on velvollisuus varata lapseksiottamisasioiden lautakunnalle tilaisuus antaa asiasta lausuntonsa (45 §) ja milloin viranomaisen voi niin tehdä, jos katsoo sen tarpeelliseksi (46 §).

Lautakunnan tehtävänä olisi, paitsi antaa selvityksiä vieraan valtion lain sisällöstä, erityisesti lausua asian aineellisesta puolesta silloin, kun se on harkittavana. Sen sijaan ensisijaisesti tuomioistuinten ja muiden viranomaisten harkintaan

jäisi sen ratkaiseminen, ovatko vaadittavat liittymät olemassa.

47 §. Pohjoismaisen sopimuksen mukaan lapseksi otettavan kotipaikkavaltion lastenhuoltoviranomaiselle on eräissä tapauksissa varattava tilaisuus antaa asiasta lausuntonsa. Tämä määräys ehdotetaan otettavaksi tähän pykälään.

8 luku.

Erinäisiä säännöksiä

48 ja 54 §. Pykälät ovat samanasaiset voimassa olevan lain 25 ja 30 §:n kanssa.

49 §. Lapseksiottamisen vahvistaminen ei vaikuta välittömästi lapseksi otettavan kansalaisuuteen. Ottolapsisuhde voi kuitenkin muodostaa erityisen perusteen kansalaisuuden saamiselle.

Ottolapsi, joka on vieraan valtion kansalainen tai kansalaisuudeton, voi hakemuksesta saada Suomen kansalaisuuden. Jos ottovanhemmat tai toinen heistä on Suomen kansalainen ja lapseksiottaminen on Suomessa pätevä, ottolapsisuhdetta on pidetty sellaisena kansalaisuuslain (401/68) 4 §:n 2 momentissa tarkoitettuna erityisenä syynä, joka oikeuttaa poikkeamaan 1 momentissa säädetystä kansalaistamisen edellytyksistä. Käytännössä ei ole siten näissä tapauksissa vaadittu, että ottolapsi olisi asunut Suomessa vähintään viimeisen viiden vuoden ajan, vaan kansalaistamishakemus on voitu tehdä heti, kun lapseksiottaminen on pätevästi vahvistettu. Myös ulkomaila asuva ottolapsi on voitu ottaa Suomen kansalaiseksi.

Ulkomaalaisen alle 18-vuotiaan naimattoman ottolapsen mahdollisuuksia saada Suomen kansalaisuus on haluttu edelleen parantaa. Hallituksen esityksessä laiksi kansalaisuuslain muuttamisesta (hallituksen esitys n:o 43/1984 vp.) on ehdotettu, että ottolapsi saisi ilmoituksesta Suomen kansalaisuuden, jos ottovanhemmista ainakin toinen on Suomen kansalainen ja lapsen huolto kuuluu hänelle yksin tai yhteisesti lapsen muun huoltajan kanssa ja lapseksiottaminen on Suomessa pätevä.

Kun Suomen kansalaisuuden saaminen on suomalaisten ottovanhempien ulkomaalaiselle ottolapselle tärkeä asia, on pykälään lapseksiottamista koskevan lain informatiivisuuden lisäämiseksi otettu viittaus kansalaisuuslakiin.

50 §. Pykälään on otettu voimassa olevan lain 26 §:n säännökset, jotka koskevat luvan myöntämistä ottolapsineuvontaa antavan ottolapsitoimiston ylläpitämiseen. Lisäksi pykälään on otettu

säännökset luvan myöntämisestä kansainvälisen lapsesiottamispalvelun antamiseen.

Kansainvälisen lapsesiottamispalvelun antaminen on kaikissa tapauksissa luvanvaraista toimintaa, joten myös sosiaalilautakunta, kuntainliitto tai muu kuntayhtymä tarvitsee tähän sosiaalihallituksen luvan. Jos Suomessa rekisteröity yhdistys, joka on saanut sosiaalihallituksen luvan ottolapsitoimiston ylläpitämiseen, aikoo lain voimaantumisen jälkeen antaa myös kansainvälistä lapsesiottamispalvelua, on sen lakiehdotuksen 21 §:n mukaan haettava nimenomainen lupa tähän toimintaan. Vasta luvan saatuaan yhdistys voi toimia laissa tarkoitettuna palvelunantajana.

Kansainvälisen lapsesiottamispalvelun ja ottolapsineuvonnan antamiseen myönnettävän luvan edellytykset ovat samat. Verrattuna voimassa olevan lain 26 §:n 2 momentin säännökseen pykälässä on haluttu kuitenkin eräänä edellytyksenä nimenomaisesti mainita toiminnan luonteesta johtuen itsestään selvänä pidetty vaatimus: hakijan tulee toimia ilman taloudellisen voiton tavoittelua. Muita luvan myöntämisen edellytyksiä ovat, että luvan hakijan harkitaan kykenevän antamaan kansainvälistä lapsesiottamispalvelua ammattitaitoisesti ja että tämän toiminnan aloittamista voidaan pitää kansainvälisen lapsesiottamispalvelun järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaisena.

51 §. Pykälään on otettu muuttamattomina voimassa olevan lain 27 §:n säännökset, jotka koskevat ottolapsitoimiston ylläpitämiseen myönnettävän luvan määräaikaaisuutta, sosiaalihallituksen oikeutta antaa luvan myöntämisen yhteydessä tarkempia määräyksiä toiminnan harjoittamisesta sekä ottolapsitoimiston velvollisuudesta antaa sosiaalihallitukselle valvontaa varten tarpeellisia tietoja ja selvityksiä. Kaikki nämä säännökset on lisäksi ulotettu koskemaan kansainvälistä lapsesiottamispalvelua.

52 §. Lakiehdotuksen 51 §:n 1 momentin mukaan ottolapsitoimiston ylläpitämiseen tai kansainvälisen lapsesiottamispalvelun antamiseen myönnettävä lupa on määräaikainen. Jos toiminnassa tänä aikana ilmenee epäkohtia, sosiaalihallituksen tulee voida peruuttaa lupa myös kesken sen voimassaoloajan.

Peruuttaminen olisi ehdotetun pykälän mukaan mahdollista ensiksikin, jos ottolapsineuvontaa tai kansainvälistä lapsesiottamispalvelua annettaessa ei noudateta lain tai asetuksen säännöksiä taikka sosiaalihallituksen lakiehdotuksen 20 §:n 1 momentin tai 51 §:n 2 momentin nojalla antamia määräyksiä. Toiseksi sosiaalihalli-

tus voisi peruuttaa luvan, jos toiminnassa ilmenee puutteellisuuksia tai epäkohtia. Tällöin sosiaalihallitus voisi asettaa määräajan, jonka kuluessa puutteellisuudet olisi korjattava tai epäkohdat poistettava. Jos korjaaviin toimenpiteisiin ei olisi ryhdytty, lupa peruutettaisiin. Tältä osin sääntely vastaa sosiaalihuoltolain 44 §:ssä säädettyä yleistä menettelyä.

53 §. Pykälässä säädetään *laiton ottolapsen välittäminen* rangaistavaksi teoksi. Pykälän 1 momentti on samasanainen voimassa olevan lain 28 §:n kanssa. Sen säännöksiä sovelletaan sekä kansallisessa lapsesiottamisessa että myös rikoslain 1 luvussa säännellyssä laajuudessa kansainvälisessä lapsesiottamisessa.

Pykälän 2 momentin säännöksiä sovelletaan sen sijaan yksinomaan kansainvälisessä lapsesiottamisessa. Lakiehdotuksen 21 §:n 1 momentin mukaan kansainvälisen lapsesiottamispalvelun antaminen on Suomessa luvanvaraista toimintaa, jota saa harjoittaa vain luvan saanut palvelunantaja. Tämän vuoksi on 2 momentissa säädetty rangaistavaksi teoksi, jos joku muu kuin palvelunantaja harjoittaa kansainvälisen lapsesiottamispalvelun tehtäviin kuuluvaa välitystoimintaa eli välittää lapsesiottajan Suomesta ulkomailta olevalle lapselle tai lapsen ulkomailta ottolapseksi Suomeen.

Rangaistavuuden ulkopuolelle jäävät sekä kansallisessa että kansainvälisessä lapsesiottamisessa ne tapaukset, joissa lapsen vanhempi tai laillinen huoltaja ja lapsesiottaja ovat suorassa yhteydessä toisiinsa ilman, että mikään taho olisi välittänyt tämän yhteyden. Käytännössä nämä tapaukset ovat harvinaisia. On kuitenkin mahdollista, että vanhemmat luovuttavat lapsensa lapsesiottamisen tarkoituksessa esimerkiksi pitkäähkön ajan ulkomailta työtehtävissä olevalle suomalaiselle perheelle henkilökohtaisen tuttavuuden perusteella ilman välittäjää. Vastaavasti, jos lapsen vanhempi tai laillinen huoltaja itse sijoittaa lapsensa lapsesiottamisen tarkoituksessa Suomesta ulkomaille, ei teko ole rangaistava.

9 luku.

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

55 §. Kun lakiehdotukseen on koottu voimassa olevassa lapsesiottamisesta annetussa laissa olevat säännökset sekä eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista annetun lain II osan 3 luvun säännökset ottolapsista,

ehdotetaan, että kaikki nämä säännökset kumotaisiin.

56 ja 57 §. Pykälät vastaavat asiallisesti voimassa olevan lapseksiottamisesta annetun lain 32 ja 33 §:n sekä 34 §:n 2 momentin säännöksiä, jotka koskevat ennen tammikuun 1 päivää 1980 perustettuun ottolapsisuhteeseen sovellettavaa lakia.

58 §. Ulkomaisen lapseksiottamisen tai ottolapsisuhteen purkamisen tunnustamista koskevia säännöksiä sovelletaan pykälän mukaan myös ennen lain voimaantuloa tapahtuneeseen lapseksiottamiseen tai ottolapsisuhteen purkamiseen. Jos kuitenkin ulkomainen lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on ennen lain voimaantuloa ollut pätevä, se on ehdotetun säännöksen mukaan edelleen katsottava päteväksi.

Uusi laki voisi näin ollen muuttaa jo olemassa olevia oikeussuhteita ainoastaan siten, että sellainen lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen, joka aikaisemman lain mukaan ei olisi pätevä, voitaisiin uuden lain mukaan katsoa päteväksi sellaisenaan tai sille voitaisiin hakea Helsingin hovioikeuden vahvistusta.

59 §. Pykälän mukaan voidaan jo ennen lain voimaantuloa ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin. Tällaisia ovat muun muassa kansainvälisen lapseksiottamispalvelutoiminnan järjestäminen sekä lapseksiottamisasioiden lautakunnan asettaminen.

2. Tarkemmat säännökset ja määräykset

Lakiehdotuksen 54 §:n mukaan tullaan tarkemmat säännökset lain täytäntöönpanosta antamaan asetuksella. Asetus tulisi sisältämään voimassa olevan lain nojalla lapseksiottamisesta annetun asetuksen (818/79) säännökset. Lisäksi on tarpeellista asetuksella säätää kansainvälisissä lapseksiottamistapauksissa ottolapsineuvonnan perusteella laadittavasta selostuksesta. Lisäksi on lakiehdotuksen 23 §:n mukaan kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta perittävän maksun perusteista ja kuluista säädettävä asetuksella. Lakiehdotuksen 20 §:n 2 momentin mukaan tullaan asetuksella säätämään myös lapseksiottamisasioiden lautakunnan kokoonpanosta, asettamisesta sekä sille kuuluvista tehtävistä.

Luonnokset edellä mainituiksi asetuksiksi on otettu tämän esityksen liitteeksi. Mahdollisia muita asetuksella annettavia säännöksiä ei ole tarkoituksenmukaista valmistella ennen kuin nyt ehdotettava laki on tullut hyväksytyksi.

3. Voimaantulo

Lakiehdotuksen 59 §:n mukaan voidaan lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin ryhtyä jo ennen sen voimaantuloa. Ennen lain voimaantuloa on siitä myös tiedotettava sekä yleisölle että viranomaisille. Tämän vuoksi ehdotetaan, että laki tulisi voimaan aikaisintaan kuuden kuukauden kuluttua sen vahvistamisesta.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäväksi seuraava lakiehdotus:

Laki lapseksiottamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Lapseksiottamisen edellytykset

1 §

Lapseksiottamisen tarkoituksena on edistää lapsen parasta vahvistamalla lapsen ja vanhemman suhde lapseksiotettavan ja lapseksiottajan välille.

Lapseksiottaminen vahvistetaan tuomioistuimen päätöksellä.

2 §

Alaikäisen lapsen lapseksiottaminen voidaan vahvistaa, jos sen harkitaan olevan lapsen edun mukaista ja on selvitetty, että lapsi tulee saamaan hyvän hoidon ja kasvatuksen. Lapseksiottamisen vahvistamista haettaessa tuomioistuimelle on esitettävä selvitys siitä, että lapsi on lapseksiottajan hoidettavana tai että tämä muutoin huolehtii lapsen hoidosta ja kasvattuksesta.

Täysi-ikäisen henkilön lapseksiottaminen voidaan vahvistaa, jos on selvitetty, että tämä on alaikäisenä ollut lapseksiottajan hoidettavana ja kasvatettavana eikä lapseksiottamista ole voitu vahvistaa lapsen ollessa alaikäinen tai että lapseksiottamiseen on olemassa muita tähän verrattavia erittäin painavia syitä.

3 §

Lapseksiottamista ei voida vahvistaa, jos lapseksiottamisen johdosta on annettu tai luvattu annettavaksi korvausta taikka jos joku muu kuin lapseksiottaja on ottolapsisuhteen vahvistamisen varalta suorittanut tai sitoutunut suorittamaan korvausta lapsen elatusta varten.

Sopimus tai sitoumus 1 momentissa tarkoitetun korvauksen tai elatuksen suorittamisesta on mitätön.

4 §

Omaa lasta ei voi ottaa ottolapseksi. Lapseksiottaja voi kuitenkin ottaa ottolapseksi oman lapsensa, joka on aikaisemmin annettu ottolapseksi.

5 §

Lapseksiottajan tulee olla täyttänyt 25 vuotta. Lapseksiottaminen voidaan kuitenkin vahvistaa, jos lapseksiottaja on täyttänyt 18 vuotta ja lapseksiotettava on lapseksiottajan puolison lapsi tai hänen oma lapsensa, joka on aikaisemmin annettu ottolapseksi, taikka lapseksiottamiseen on olemassa muita erittäin painavia syitä.

6 §

Puolisot voivat avioliiton aikana ainoastaan yhdessä ottaa ottolapsen, jollei 2 ja 3 momentissa toisin säädetä.

Puoliso voi yksin ottaa ottolapsekseen puolisonsa lapsen taikka oman lapsensa, joka on aikaisemmin annettu ottolapseksi.

Puoliso voi yksin ottaa ottolapsen, jos toinen puoliso sairautensa tai vammaisuutensa takia ei voi pätevästi ilmaista tahtoaan taikka jos toisen puolison olinpaikka on tuntematon.

7 §

Muut kuin puolisot eivät voi yhdessä ottaa ottolasta.

8 §

Lapseksiottamista ei voida vahvistaa ilman lapseksiotettavan suostumusta, jos hän on täyttänyt 12 vuotta. Suostumus ei kuitenkaan ole tarpeen, jos lapsi sairautensa tai vammaisuutensa takia ei voi ilmaista tahtoaan.

Lapseksiottamista ei myöskään voida vahvistaa vastoin 12 vuotta nuoremman lapsen tahtoa, jos lapsi on niin kehittynyt, että hänen tahtoonsa voidaan kiinnittää huomiota.

9 §

Alaikäisen lapseksiottamista ei voida vahvistaa, elleivät hänen vanhempansa ole antaneet tähän suostumustaan eikä 2 tai 3 momentissa taikka 36 §:n 2 momentissa toisin säädetä.

Lapseksiottaminen voidaan erittäin painavista syistä vahvistaa, vaikka vanhemmat tai toinen

heistä eivät ole antaneet suostumustaan lapseksiottamiseen taikka ovat peruuttaneet aikaisemmin antamansa suostumuksen, jos harkitaan, että lapseksiottaminen on ilmeisen ratkaisevasti lapsen edun mukaista ja että vanhemman suostumuksen antamatta jättämiseen tai annetun suostumuksen peruuttamiseen ei ole riittävää aihetta ottaen huomioon lapsen etu sekä lapsen ja vanhemman välinen kanssakäyminen, heidän välillään vallitseva suhde ja sen laatu.

Lapseksiottaminen voidaan 2 momentissa säädettyjen perusteiden mukaisesti vahvistaa myös silloin, kun vanhempi sairautensa tai vammaisuutensa takia ei voi pätevästi ilmaista tahtoaan taikka kun vanhemman olinpaikka on tuntematon.

10 §

Vanhempien suostumus lapseksiottamiseen on annettava sosiaalilautakunnalle tai 3 luvussa tarkoitetulle ottolapsitoimistolle. Ulkomailla suostumus on annettava sille, joka ulkoasiainhallinnosta annetun lain (1129/77) 16 §:n mukaan voi suorittaa julkiselle notaarille kuuluvia tehtäviä, tai 36 §:n 1 momentissa säädettyllä tavalla. Tarkemmat säännökset suostumuksen vastaanottamisesta annetaan asetuksella.

Ennen suostumuksen antamista on lapsen vanhemman kanssa järjestettävä neuvottelu, jossa on selvitettävä lapseksiottamisen tarkoitus ja sen edellytykset sekä oikeusvaikutukset. Lisäksi vanhemmalle on selvitettävä kaikki ne sosiaalipalvelut sekä taloudelliset tukitoimenpiteet, jotka ovat hänen ja lapsen käytettävissä.

Lapsen äidin suostumusta ei saa ottaa vastaan ennen kuin äiti on riittävästi toipunut synnytuksesta eikä aikaisemmin kuin 12 viikon kuluttua lapsen syntymästä.

11 §

Lapseksiottamiseen annettavasta suostumuksesta on tehtävä asiakirja, joka on päivättävä ja jonka allekirjoittaa suostumuksen antaja.

2 luku

Lapseksiottamisen oikeusvaikutukset

12 §

Kun lapseksiottaminen on vahvistettu, ottolasta on pidettävä ottovanhempien eikä aikaisempien vanhempien lapsena sovellettaessa mitä su-

kulaisuuden ja lankouden oikeudellisesta vaikutuksesta on voimassa, jollei erikseen muuta säädetä tai ottolapsisuhteen luonteesta muuta johdu.

Jos puoliso on avioliiton aikana tai avioliiton purkauduttua kuoleman johdosta yksin ottanut ottolapseksi toisen puolison lapsen, on lasta kuitenkin pidettävä puolisoloiden yhteisenä lapsena.

13 §

Ottolapsi saa ottovanhemman sukunimen, jollei tuomioistuimella ollut lapsen pitää omaa nimeään tai käyttää molempia nimiä yhdessä. Avioliitossa oleva henkilö, joka otetaan ottolapseksi, säilyttää kuitenkin entisen sukunimensä.

14 §

Kun ottolapsisuhde on vahvistettu, vapautuvat lapsen aikaisemmat vanhemmat velvollisuudesta vastata lapsen elatuksesta.

Jos lapsen aikaisempi vanhempi ennen lapseksiottamista on sosiaalilautakunnan vahvistamalla sopimuksella sitoutunut tai tuomioistuimen päätöksellä velvoitettu suorittamaan elatusapua lapselle, vapautuu hän lapseksiottamisen jälkeen erääntyvien elatusapuerien maksamisesta. Jos elatusapu on vahvistettu suoritettavaksi kertamaksuna, vapautuu vanhempi suorittamasta elatusapua, jos sitä ei ole maksettu ennen lapseksiottamista.

15 §

Lapseksiottamisen oikeudelliset vaikutukset lakkaavat, jos ottovanhempi ja ottolapsi menevät keskenään avioliittoon. Ottolapsisuhteen lakkaaminen ei perusta oikeudellista suhdetta ottolapsen ja hänen aikaisempien vanhempiensa ja näiden sukulaisten välille.

Luvan myöntämisestä 1 momentissa tarkoitettuun avioliittoon säädetään avioliittolaissa.

3 luku

Ottolapsineuvonta

16 §

Ottolapsineuvonnan tarkoituksena on lapseksiottamista koskevassa asiassa valvoa lapsen etua sekä neuvotteluilla ja toimenpiteillä auttaa lasta, lapsen vanhempia ja lapseksiottajia ennen kuin tuomioistuimella vahvistetaan lapseksiottamisen sekä tarvittaessa myös sen jälkeen.

17 §

Ottolapsineuvonnan yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle.

Ottolapsineuvontaa antavat sosiaalilautakunnat sekä ottolapsitoimistot, jotka ovat saaneet sosiaalihallituksen luvan harjoittaa ottolapsineuvontaa.

18 §

Ottolapsineuvontaa annettaessa on:

1) selvitettävä, ovatko 1 luvussa säädetyt lapseksiottamisen edellytykset olemassa;

2) huolehdittava lapsen sijoittamisesta lapseksiottajan luokse;

3) seurattava sijoituksen onnistumista lapsen etua silmällä pitäen; sekä

4) huolehdittava siitä, että lapseksiottaja viivytyksettä ryhtyy toimenpiteisiin lapseksiottamisen vahvistamiseksi.

Ottolapsineuvontaa annettaessa ottolapsitoimiston on hankittava asianomaiselta sosiaalilautakunnalta lausunto lapsen sekä lapseksiottajan olosuhteista.

4 luku

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu

19 §

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun tarkoituksena on välittää lapseksiottaja, jolla on kotipaikka Suomessa, ulkomailla olevalle alle 18-vuotiaalle lapselle, joka tarvitsee ottovanhemmat. Lapseksiottamispalvelun tarkoituksena on lisäksi avustaa lapseksiottamisen vahvistamiseen liittyvissä toimenpiteissä.

Kansainvälinen lapseksiottamispalvelu auttaa ja tukee lasta ja ottovanhempia tarvittaessa myös sen jälkeen kun ottolapsisuhde on vahvistettu.

20 §

Kansainvälisen lapseksiottamispalvelun yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön alaisena sosiaalihallitukselle.

Erityisenä asiantuntijaviranomaisena toimii sosiaali- ja terveysministeriön alainen Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunta (*lapseksiottamisasioiden lautakunta*). Sen kokoonpanosta, asettamisesta ja tehtävistä säädetään tarkemmin asetuksella.

21 §

Kansainvälistä lapseksiottamispalvelua antavat Suomessa ne sosiaalilautakunnat ja yhteisöt, jotka ovat saaneet sosiaalihallituksen luvan tähän toimintaan (*palvelunantaja*).

Suomalainen palvelunantaja saa toimia yhteistyössä ainoastaan sellaisen ulkomailla vastaavassa palvelutehtävässä työskentelevän viranomaisen, järjestön tai muun toimielimen kanssa, jonka lapseksiottamisasioiden lautakunta on hyväksynyt (*ulkomainen palvelunantaja*).

22 §

Palvelunantajan tehtävänä on:

1) toimia 19 §:ssä säädetyssä tarkoituksessa yhteistyössä ulkomaisten palvelunantajien kanssa;

2) antaa tietoja kansainvälisen lapseksiottamisen edellytyksistä henkilölle, joka aikoo ottaa ulkomailla olevan alle 18-vuotiaan lapsen ottolapseksi;

3) huolehtia siitä, että lapseksiottaja pyytää ottolapsineuvonnan järjestämistä siten kuin 28 §:ssä säädetään;

4) avustaa lapseksiottajaa kansainvälisessä lapseksiottamisessa tarvittavien asiakirjojen ja todistusten hankkimisessa ja käännettämisessä;

5) huolehtia tarvittavien asiakirjojen lähettämisestä ulkomaille;

6) avustaa lapsen Suomeen siirtymiseen liittyvissä toimenpiteissä;

7) huolehtia siitä, että lapseksiottaja viivytyksettä ryhtyy toimenpiteisiin lapseksiottamisen vahvistamiseksi;

8) välittää lapseksiottajalta 23 §:n 2 momentin nojalla perityt maksut ulkomaille;

9) ilmoittaa lapseksiottamisen vahvistamisesta Suomessa ulkomaiselle palvelunantajalle;

10) ilmoittaa ulkomailla vahvistetusta lapseksiottamisesta lapseksiottamisasioiden lautakunnalle ja väestörekisterikeskukselle; sekä

11) huolehtia muista sosiaali- ja terveysministeriön sekä sosiaalihallituksen antamista tehtävistä.

23 §

Kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta palvelunantaja voi periä maksun sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Palvelunantaja voi lisäksi periä lapseksiottajalta ne asetuksessa tarkemmin säädetyt kulut, jotka hänen asiassaan ovat aiheutuneet.

Palvelunantajan on jokaisessa tapauksessa varmistauduttava siitä, että 3 §:ssä tarkoitettua korvausta lapseksiottamisen johdosta tai lapsen elä-

tusta varten ei ole annettu tai suoritettu eikä ole luvattu annettavaksi tai sitouduttu suorittamaan.

24 §

Henkilön, joka aikoo ottaa ulkomailla olevan alle 18-vuotiaan lapsen ottolapseksi, on pyydettyävä kansainvälistä lapseksiottamispalvelua palvelunantajalta.

5 luku

Lupamenettely kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa

25 §

Ennen kuin lapseksiottaminen vahvistetaan Suomessa tai ulkomailla, on lapseksiottajan, jolla on kotipaikka Suomessa, haettava lapseksiottamiseen lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa, jos lapseksiottettava on alle 18-vuotias eikä tällä ole kotipaikkaa Suomessa.

Kun lapseksiottaminen vahvistetaan ulkomailla, on lapseksiottajan ennen vahvistamista haettava lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa, jos alle 18-vuotiaalla lapseksiottettavalla on kotipaikka Suomessa.

26 §

Jos lapseksiottettava ja lapseksiottajat ovat Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalaisia ja lapseksiottajilla on kotipaikka jossakin näistä valtioista, 24 ja 25 §:n säännöksiä ei sovelleta.

27 §

Lapseksiottamisasioiden lautakunta voi myöntää luvan lapseksiottamiseen 25 §:n 1 momentissa tarkoitetussa tapauksessa, jos 1—7 §:ssä säädetty lapseksiottamisen edellytykset ovat olemassa ja kansainvälistä lapseksiottamispalvelua on annettu siten kuin 19—24 §:ssä on säädetty.

Lapseksiottamisasioiden lautakunta voi myöntää luvan 25 §:n 2 momentissa tarkoitetussa tapauksessa, jos 1—11 §:ssä säädetty lapseksiottamisen edellytykset ovat olemassa ja lautakunnalle on esitetty lapseksiottajan kotipaikkavaltion asianomaisen toimielimen antama lausunto lapseksiottajasta ja hänen olosuhteistaan.

Luvan myöntäessään lautakunta voi asettaa lapseksiottamiselle erityisen ehdon tai rajoituksen.

Lautakunnan lupa on voimassa määräajan, jota ei voida määrätä kahta vuotta pidemmäksi. Lautakunta voi hakemuksesta pidentää luvan voimassaoloaikaa enintään kahdella vuodella saatuaan palvelunantajan lausunnon asiasta.

6 luku

Lapseksiottamisen vahvistaminen

28 §

Lapsen vanhemman, joka aikoo antaa alaikäisen lapsensa ottolapseksi, tai henkilön, joka aikoo ottaa alaikäisen lapsen ottolapseksi, on pyydettyävä ottolapsineuvonnan järjestämisestä kotipaikkansa sosiaalilautakunnalta tai sosiaalihuhtuksen luvan saaneelta ottolapsitoimistolta.

29 §

Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva asia käsitellään sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa lapseksiottajalla on kotipaikka. Jos puoliset yhdessä ovat lapseksiottajina, asia on käsiteltävä sen paikkakunnan tuomioistuimessa, jossa jommallakummalla puolisolilla on kotipaikka.

Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva asia pannaan vireille kirjallisella hakemuksella, jonka tekevät lapseksiottaja tai lapseksiottajat yhdessä.

Ennen kuin alaikäisen lapseksiottamista koskeva asia otetaan tuomioistuimessa tutkittavaksi, hakijan on selvitettävä, että ottolapsineuvontaa on annettu siten kuin 16—18 ja 28 §:ssä on säädetty.

30 §

Tuomioistuimen on omasta aloitteestaan määrättävä hankittavaksi kaikki se selvitys, joka on tarpeen lapseksiottamisen vahvistamista koskevan asian ratkaisemiseksi.

Tuomioistuimen on tarvittaessa kuultava kaikkia niitä henkilöitä, jotka voivat antaa tietoja lapseksiottamista koskevasta asiasta.

31 §

Alaikäisen lapsen vanhemmalle sekä lapsen huoltajalle ja holhoojalle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi lapseksiottamisen vahvistamista koskevassa asiassa. Jos lapsen vanhempi on vajaa-
valtainen, on myös hänen huoltajalleen ja holhoojalleen varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Jos lapseksiottaja on julistettu holhottavaksi, on hänen holhoojalleen samoin varattava tilaisuus tulla kuulluksi.

Kuuleminen 1 momentin mukaan ei ole kuitenkaan tarpeen, jos kutsua ei voida antaa kuuluttavalle tiedoksi tai kuuluttavan mielipide on jo aikaisemmin luotettavasti selvitetty taikka kuulemista on muutoin pidettävä asian ratkaisemisen kannalta aiheettomana.

32 §

Hakijalla, lapsella sekä henkilöllä, jota 31 §:n 1 momentin mukaan on kuultava, on oikeus hakea muutosta lapseksiottamisen vahvistamista koskevassa asiassa annettuun tuomioistuimen päätökseen.

33 §

Lapseksiottamisen vahvistamista koskevat asiat on kaikissa oikeusasteissa käsiteltävä kiireellisinä.

7 luku

Kansainvälisen yksityisoikeuden alaan kuuluvat säännökset

Tuomioistuimen toimivalta

34 §

Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus tutkitaan Suomessa, jos lapseksiottajilla on täällä kotipaikka.

Lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus voidaan tutkia Suomessa myös, jos:

1) lapseksiottettavalla on kotipaikka Suomessa taikka lapseksiottettava tai jompikumpi lapseksiottajista on Suomen kansalainen; ja

2) lapseksiottajien kotipaikkavaltion viranomaiset eivät ole toimivaltaisista käsittelemään asiaa tai hakemuksen tutkimiselle Suomessa on muu painava peruste.

Kun lapseksiottettava ja lapseksiottajat ovat Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalaisia, lapseksiottamisen vahvistamista koskeva hakemus tutkitaan kuitenkin Suomessa vain, jos jommallakummalla lapseksiottajalla on kotipaikka Suomessa.

Jos 2 momentissa tarkoitettussa tapauksessa ei ole 29 §:n 1 momentin mukaan laillista tuomioistuinta, lapseksiottamisen vahvistamista koskeva asia käsitellään Helsingin raastuvanoikeudessa.

Sovellettava laki

35 §

Menettely lapseksiottamisen vahvistamisessa määräytyy Suomen lain mukaan.

Lapseksiottamisen edellytykset määräytyvät myös Suomen lain mukaan.

Jos on ilmeistä, että alle 18-vuotias lapseksiottettava siirtyy asumaan vieraaseen valtioon, jossa Suomessa vahvistettu lapseksiottaminen ei ole pätevä, ja että lapseksiottettavalle aiheutuu pätemättömyydestä olennaista haittaa, lapseksiottamista ei tule vahvistaa.

36 §

Vanhempien suostumus lapseksiottamiseen voidaan vieraassa valtiossa antaa myös noudattaen sitä muotoa ja menettelyä, jota sanotun valtion lain mukaan on noudatettava.

Jos vanhempien suostumus lapseksiottamiseen puuttuu sen vuoksi, että lapseksiottamista ei ole säännelty siinä valtiossa, jossa suostumus olisi annettava, lapseksiottaminen voidaan vahvistaa, jos tämä selvästi vastaa vanhempien tahtoa.

Ulkomaisen lapseksiottamisen ja ottolapsisuhteen purkamisen tunnustaminen

37 §

Vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen ja ottolapsisuhteen purkaminen tunnustetaan Suomessa päteväksi siten kuin jäljempänä säädetään.

Vieraassa valtiossa annettu päätös tai muu oikeudellinen toimenpide voidaan katsoa tässä laissa tarkoitetuksi lapseksiottamisen vahvistamiseksi, jos sen olennaisena tarkoituksena on lapsen ja vanhemman välisen suhteen vahvistaminen, vaikka toimenpiteen oikeudelliset vaikutukset sanotussa valtiossa eivät vastaisi lapseksiottamisen oikeusvaikutuksia Suomen lain mukaan.

38 §

Vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa, jos kummallakin lapseksiottajalla on lapseksiottamisajankohtana ollut joko kotipaikka sanotussa valtiossa tai tämän valtion kansalaisuus taikka jos lapseksiottaminen on pätevä siinä valtiossa, jossa lapseksiottajilla on lapseksiottamisajankohtana ollut kotipaikka, eikä 2 momentista muuta johdu.

Vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen, johon 25 §:n mukaan on ollut haettava lapseksiottamisasioiden lautakunnan lupa, on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa, jos lupa on myönnetty. Tässä tarkoitettu lapseksiottami-

nen ei ole pätevä Suomessa, vaikka 1 momentissa säädetty edellytykset ovat olemassa, jos lapseksiottamisasioiden lautakunta ei ole myöntänyt siihen lupaa.

Vieraassa valtiossa tapahtunut lapseksiottaminen, jota ei 1 ja 2 momentin mukaan katsota päteväksi Suomessa, on täällä pätevä vain, jos Helsingin hovioikeus on vahvistanut sen.

39 §

Vieraassa valtiossa tapahtunut ottolapsisuhteen purkaminen on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa, jos ottolapsella ja kummallakin ottovanhemmalla on purkamisajankohtana ollut joko kotipaikka sanotussa valtiossa tai tämän valtion kansalaisuus taikka jos purkaminen on pätevä niissä valtioissa, joissa ottolapsella ja ottovanhemmalla on purkamisajankohtana ollut kotipaikka.

Muu vieraassa valtiossa tapahtunut ottolapsisuhteen purkaminen on Suomessa pätevä vain, jos Helsingin hovioikeus on vahvistanut sen.

40 §

Sen estämättä, mitä 38 ja 39 §:ssä on säädetty, Suomen, Islannin, Norjan, Ruotsin ja Tanskan kesken tehdyn, avioliittoa, lapseksiottamista ja holhousta koskevia kansainvälis-yksityisoikeudellisia määräyksiä sisältävän sopimuksen (SopS 20/31) mukaisesti Islannissa, Norjassa, Ruotsissa tai Tanskassa tapahtunut lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on ilman eri toimenpidettä pätevä Suomessa.

41 §

Helsingin hovioikeus voi vahvistaa vieraassa valtiossa tapahtuneen lapseksiottamisen päteväksi, jos jommallakummalla lapseksiottajalla tai lapseksiotettavalla on lapseksiottamisajankohtana ollut kotipaikkansa tai kansalaisuutensa perusteella sellainen yhteys siihen valtioon, jossa lapseksiottaminen on tapahtunut, että sen viranomaisilla voidaan katsoa olleen riittävä aihe ottaa asia tutkittavaksi.

Helsingin hovioikeus voi vahvistaa vieraassa valtiossa tapahtuneen ottolapsisuhteen purkamisen päteväksi, jos ottolapsella tai jommallakummalla ottovanhemmalla on purkamisajankohtana ollut 1 momentissa tarkoitettu yhteys siihen valtioon, jossa ottolapsisuhte on purettu.

Jos lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on tapahtunut muulla tavoin kuin viranomaisen päätöksellä, se voidaan vahvistaa pä-

teväksi vain, kun jollakin asianosaisella on ollut 1 tai 2 momentissa mainittu yhteys siihen valtioon, jossa lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen on tapahtunut, ja tämä toimenpide on sanotun valtion lain mukaan pätevä.

42 §

Edellä 38 §:n 3 momentissa ja 39 §:n 2 momentissa tarkoitettua vahvistamista koskeva hakemus tehdään Helsingin hovioikeudelle.

Hovioikeuden asiasta antamaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

43 §

Edellä 38 §:n 1 momentissa ja 39 §:n 1 momentissa mainittua lapseksiottamista tai ottolapsisuhteen purkamista ei tule katsoa Suomessa päteväksi eikä hovioikeuden tule vahvistaa lapseksiottamista tai ottolapsisuhteen purkamista 41 §:n nojalla päteväksi, jos tämä johtaisi Suomen oikeusjärjestyksen perusteiden vastaiseen tulokseen.

Selvitykset ja lausunnot

44 §

Jos vieraan valtion lailla on merkitystä tässä laissa säädetyn asian ratkaisemiselle, tulee tuomioistuimen tai muun viranomaisen, jolle se tunne vieraan valtion lakia eikä asianosainen esitä siitä selvitystä, pyytää selvitys vieraan valtion lain sisällöstä lapseksiottamisasioiden lautakunnalta.

45 §

Edellä 34 §:n 2 momentissa, 35 §:n 3 momentissa ja 41 §:ssä mainituissa tapauksissa lapseksiottamisasioiden lautakunnalle on varattava tilaisuus antaa lausuntonsa niistä seikoista, joilla on merkitystä asian ratkaisemiselle.

46 §

Tuomioistuin tai muu viranomainen voi pyytää 36 ja 37 §:ssä tarkoitetuista asioista lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon.

47 §

Jos alle 18-vuotias lapseksiotettava on Islannin, Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalainen ja hänellä on kotipaikka siinä valtiossa, jonka kansalainen hän on, tuomioistuimen on ennen lapseksiottamisen vahvistamista varattava tämän valtion lastenhuoltoviranomaiselle tilaisuus antaa asiasta lausunto.

8 luku

Erinäisiä säännöksiä

48 §

Ottolapsen lapseksiottamisesta on voimassa, mitä tässä laissa on säädetty lapsesta.

49 §

Ottolapsi, joka ei ole Suomen kansalainen, voi saada Suomen kansalaisuuden niin kuin kansalaisuuslaissa (401/68) on säädetty.

50 §

Sosiaalihallitus voi hakemuksesta myöntää luvan ottolapsitoimiston ylläpitämiseen kuntainliitolle tai muulle kuntayhtymälle taikka Suomessa rekisteröidylle yhdistykselle.

Samoin sosiaalihallitus voi, hankittuaan asiasta ensin lapseksiottamisasioiden lautakunnan lausunnon, myöntää luvan kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen sosiaalilautakunnalle, kuntainliitolle tai muulle kuntayhtymälle taikka Suomessa rekisteröidylle yhdistykselle.

Lupa ottolapsitoimiston ylläpitämiseen tai kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen voidaan myöntää hakijalle, joka toimii ilman taloudellisen voiton tavoittelua ja jonka harkitaan kykenevän antamaan ottolapsineuvontaa tai kansainvälistä lapseksiottamispalvelua ammattitaitoisesti. Edellytyksenä luvan myöntämiselle on lisäksi, että toiminnan aloittamista voidaan pitää ottolapsineuvonnan tai kansainvälisen lapseksiottamispalvelun järjestämisen kannalta tarkoituksenmukaisena.

51 §

Lupa ottolapsitoimiston ylläpitämiseen tai kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamiseen myönnetään määräajaksi, enintään viideksi vuodeksi kerrallaan.

Luvan myöntäessään sosiaalihallitus voi samalla antaa tarkempia määräyksiä ottolapsineuvonnan tai kansainvälisen lapseksiottamispalvelun harjoittamisesta.

Ottolapsitoimisto ja kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antaja on velvollinen antamaan sosiaalihallitukselle sen pyytämiä valvontaa varten tarpeellisia tietoja ja selvityksiä.

52 §

Sosiaalihallitus voi peruuttaa 50 §:n nojalla myöntämänsä luvan, jos ottolapsineuvontaa tai kansainvälistä lapseksiottamispalvelua annettaes-

sa ei noudateta voimassa olevia säännöksiä tai määräyksiä taikka jos toiminnassa havaitaan puutteellisuuksia tai epäkohtia eikä niitä ole sosiaalihallituksen asettamassa määräajassa korjattu tai poistettu.

53 §

Jos joku ilmoittamalla sanomalehdessä tai muulla tavalla julkisesti luvatta tarjoaa lapsen lapseksiottettavaksi tahi mahdollisuuden antaa lapsi ottolapseksi taikka jos joku muu kuin lapsen vanhempi tai laillinen huoltaja luvatta sijoittaa lapsen lapseksiottamisen tarkoituksessa yksityiskodissa kasvatettavaksi, on hänet tuomittava *laittomasta ottolapsen välittämisestä* sakkoon.

Laittomasta ottolapsen välittämisestä tuomitaan myös, jos joku muu kuin palvelunantaja välittää lapseksiottajan Suomesta ulkomailla olevalle lapselle tai lapsen ulkomailta ottolapseksi Suomeen.

54 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

9 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

55 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 198 .

Tällä lailla kumotaan lapseksiottamisesta 19 päivänä tammikuuta 1979 annettu laki (32/79) sekä eräistä kansainvälisluontoisista perheoikeudellisista suhteista 5 päivänä joulukuuta 1929 annetun lain (379/29) II osan 3 luku.

56 §

Jos tuomioistuimien on ennen tammikuun 1 päivää 1980 antanut suostumuksen ottolapsen ottamiseen, on ottolapsisuhteeseen sovellettava silloin voimassa ollutta lakia, jollei jäljempänä toisin säädetä. Jos tuomioistuimien on vahvistanut lapseksiottamisen tammikuun 1 päivän 1980 jälkeen, on ottolapsisuhteeseen sovellettava tämän lain säännöksiä.

Ottolapsisuhdetta, joka on perustettu ennen tämän lain voimaantuloa, ei voi purkaa tuomioistuimen päätöksellä.

Jos tuomioistuimien on ennen tammikuun 1 päivää 1980 antanut suostumuksen ottolapsen ottamiseen, on tuomioistuimen ottovanhemman ha-

kemuksesta vahvistettava, että ottolapsisuhteeseen on sovellettava tämän lain säännöksiä. Hakemukseen on sovellettava ainoastaan, mitä tämän lain 8 ja 11 §:ssä sekä 29 §:n 1 momentissa ja 34 §:n 4 momentissa säädetään lapsen suostumuksesta ja laillisesta tuomioistuimesta.

57 §

Jos tuomioistuin on ennen tammikuun 1 päivää 1980 antanut suostumuksen ottolapsen ottamiseen, on ottolapsen perintöoikeudesta ja oikeudesta periä ottolapsi voimassa, mitä silloin voimassa olleessa laissa on säädetty.

Mitä 1 momentissa on säädetty, ei kuitenkaan ole sovellettava, jos tuomioistuin on 56 §:n 3 momentin nojalla vahvistanut, että ottolapsisuhteeseen on sovellettava tämän lain säännöksiä. Jos perinnönjättäjä on kuollut ennen tuomiois-

tuimen päätöksen antamista, on oikeudesta perinnönjättäjän jäämistöön kuitenkin voimassa, mitä aikaisemmassa laissa on säädetty.

58 §

Tämän lain 37—46 §:ää sovelletaan myös sellaiseen lapseksiottamiseen ja ottolapsisuhteen purkamiseen, joka on tapahtunut ennen lain voimaantuloa. Kuitenkin lapseksiottaminen tai ottolapsisuhteen purkaminen, joka on ennen tämän lain voimaantuloa voimassa olleen lain mukaan katsottu päteväksi, on edelleen pätevä.

59 §

Ennen tämän lain voimaantuloa voidaan ryhtyä lain täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Helsingissä 15 päivänä kesäkuuta 1984

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Oikeusministeri *Christoffer Taxell*

Asetus lapseksiottamisesta

Oikeusministerin esittelystä säädetään lapseksiottamisesta päivänä kuuta 198
annetun lain (/) 10 §:n 1 momentin sekä 23 ja 54 §:n nojalla:

1 §

Ottolapsineuvontaa annettaessa on erityisesti selvitettävä, voidaanko lapsen ja lapseksiottajan välille perustaa lapsen kannalta myönteinen ja pysyvä lapsen ja vanhemman suhde. Tässä tarkoituksessa ottolapsineuvonnan antajan on henkilökohtaisesti keskusteltava alaikäisen lapseksi otettavan kanssa, jos se lapsen ikä ja kehitystaso huomioon ottaen on mahdollista. Keskustelussa on pyrittävä selvittämään, miten lapsi suhtautuu lapseksiottamiseen sekä onko lapsen mielipide tästä asiasta vakaa ja pysyvä.

Keskustelun päätyttyä on 12 vuotta täyttäneelle lapseksi otettavalle varattava tilaisuus antaa suostumuksensa lapseksiottamiseen siten kuin lapseksiottamisesta annetun lain (/) 11 §:ssä on säädetty.

2 §

Vanhemman suostumuksen lapseksiottamiseen vastaanottaa henkilökohtaisesti se sosiaalilautakunnan alainen viranhaltija, joka kunnassa huolehtii ottolapsineuvonnan antamisesta, tai ottolapsitoimiston asianomainen työntekijä.

3 §

Lapseksiottamisen vahvistamista koskevan hakemuksen tekemistä varten on annettava todistus, josta ilmenee, että ottolapsineuvontaa on annettu lapseksiottamisesta annetussa laissa säädetystä järjestyksessä. Todistukseen tulee lisäksi merkitä tiedot niistä seikoista, jotka lain mukaan ovat lapseksiottamisen vahvistamisen edellytyksenä. Todistuksen antaa ottolapsineuvontaa antanut sosiaalilautakunta tai ottolapsitoimisto. Todistus on voimassa yhden vuoden sen antamisesta.

Kun ottolapsineuvontaa annetaan lapseksi otettavalle, jolla on kotipaikka Suomessa ja lapseksi otettava on alle 18-vuotias eikä hänellä ole kotipaikkaa Suomessa, on laadittava yksityiskohtainen selostus lapseksiottajasta ja hänen olosuhteistaan sekä edellytyksistään toimia ottovanhempana. Tämä selostus lähetetään suoraan sille palveluntajalle, joka on antanut lapseksi otettavalle kansainvälistä lapseksiottamispalvelua.

Ottolapsineuvonnan antajan on avustettava lapseksiottamisen vahvistamista koskevan hakemuksen tekemisessä, kun hän katsoo lapseksiottamisen olevan lapsen edun mukaisen eikä lapseksiottaminen ole vastoin lapsen tai hänen vanhempansa tahtoa.

4 §

Jos alaikäisen lapseksi otettavan etu on ristiriidassa tai saattaa joutua ristiriitaan hänen huoltajansa tai holhoojansa edun kanssa käsiteltäessä lapseksiottamisen vahvistamista koskevaa asiaa tuomioistuimessa, tuomioistuimen on viran puolesta huolehdittava siitä, että uskottu mies määrätään siinä asiassa valvomaan lapseksi otettavan oikeutta.

5 §

Lapseksiottamisesta annetun lain 23 §:n 1 momentin nojalla kansainvälisestä lapseksiottamispalvelusta perittävää maksua ei saa määrätä toiminnan järjestämisestä palveluntajalle aiheutuvia todellisia kustannuksia suuremmaksi. Maksua määrättäessä mahdollinen valtion, kunnan tai Raha-automaattiyhdistyksen varoista suoritettava avustus on vähennettävä todellisista kustannuksista.

6 §

Lapseksiottamisesta annetun lain 23 §:n 2 momentissa tarkoitettuja kuluja ovat:

1) kansainvälisen lapseksiottamispalvelun antamisessa ja lapseksiottamisen vahvistamisessa tarvittavien asiakirjojen hankkimisesta, kääntämisestä ja oikeaksi todistamisesta suoritettut palkkiot ja maksut;

2) ulkomaisen palvelunantajan toimenpiteistä suoritettut maksut;

3) ulkomailla suoritetuista lapseksiottamiseen liittyvistä oikeudellisista toimenpiteistä suoritettut palkkiot ja maksut; sekä

4) lapseksiottettavan elatus ulkomailla sekä lapsen ja saattajan matkakustannukset Suomeen.

7 §

Saatuaan väestörekisterikeskukselta tiedon alaikäisen lapsen lapseksiottamisesta, asianomaisen sosiaalilautakunnan tai ottolapsitoimiston on viipymättä ilmoitettava lapseksiottamisen vahvistamisesta ottolapsen aikaisemmille vanhemmille.

8 §

Oikeusministeriö vahvistaa lomakkeiden kaavat seuraavia asiakirjoja varten:

1) lapseksiottamisesta annetun lain 11 §:ssä tarkoitettu alaikäisen lapseksiottettavan vanhemman suostumuksesta laadittava asiakirja;

2) tämän asetuksen 3 §:ssä tarkoitettu todistus; sekä

3) lapseksiottamisesta annetun lain 29 §:n 2 momentissa tarkoitettu hakemus.

Ottolapsineuvontaa antava sosiaalilautakunta ja ottolapsitoimisto sekä palvelunantaja saavat lomakkeet maksutta valtion painatuskeskuksesta.

9 §

Oikeusministeriö antaa tarvittaessa tarkempia asetuksen täytäntöönpanoa ja soveltamista koskevia ohjeita.

10 §

Tämä asetus tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 198 _____.

Ennen tämän asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.

Asetus

Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnasta

Sosiaali- ja terveysministerin esittelystä säädetään lapseksiottamisesta päivänä kuu-
ta 198 annetun lain (/) 20 §:n 2 momentin nojalla:

1 §

Suomen kansainvälisten lapseksiottamisasioiden lautakunnan (*lapseksiottamisasioiden lautakunta*) tehtävänä on:

1) koota ja ylläpitää tiedostoa vieraiden valtioiden lapseksiottamista ja kansainvälistä lapseksiottamispalvelua koskevasta lainsäädännöstä sekä pyynnöstä antaa siitä tietoja viranomaisille ja palvelunantajille;

2) hyväksyä määräajaksi lapseksiottamisesta annetun lain (/) 21 §:n 2 momentissa tarkoitetut ulkomaiset palvelunantajat, joiden kanssa suomalainen palvelunantaja on yhteistyössä;

3) myöntää lapseksiottamisesta annetun lain 25 §:ssä tarkoitetut luvat lapseksiottamiseen;

4) antaa lapseksiottamisesta annetun lain 44 §:ssä tarkoitetut selvitykset sekä 45 ja 46 §:ssä ja 50 §:n 2 momentissa tarkoitetut lausunnot;

5) seurata kansainvälistä kehitystä kansainvälisissä lapseksiottamisasioissa;

6) tehdä sosiaali- ja terveysministeriölle aloitteita ja esityksiä kansainvälisen lapseksiottamistoiminnan kehittämiseksi.

2 §

Lautakunnassa on puheenjohtaja, varapuheenjohtaja sekä vähintään kuusi ja enintään kahdeksan muuta jäsentä sekä viimeksi mainittujen henkilökohtaiset varamiehet.

Lautakunnan puheenjohtajana ja varapuheenjohtajana toimii sosiaali- ja terveysministeriön edustaja. Muista jäsenistä tulee ainakin yhden edustaa ulkoasiainministeriön, yhden oikeusministeriön, yhden sosiaalihallituksen ja yhden

kunnallisen lastensuojelutyön asiantuntemusta, minkä lisäksi jokaisesta sosiaalihallituksen luvan saaneesta palvelunantajasta valitaan yksi jäsen. Lautakunnan enemmistön tulee olla viranomaisien edustajia.

3 §

Valtioneuvosto määrää puheenjohtajat sekä jäsenet ja näiden varamiehet enintään viideksi vuodeksi kerrallaan. Sosiaali- ja terveysministeriö määrää lautakunnalle sihteerin.

Lautakunta on päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja ja vähintään puolet muista jäsenistä tai heidän varamiehistään on saapuvilla. Käsitellessään 1 §:n 3 kohdassa tarkoitettujen lupien myöntämistä lautakunta on kuitenkin päätösvaltainen, kun puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä sosiaalihallituksen ja kunnallisen lastensuojelutyön asiantuntemusta edustavat jäsenet tai heidän varamiehensä ovat saapuvilla.

4 §

Lautakunnasta on muutoin voimassa, mitä valtion komiteoista on säädetty.

Tarkempia ohjeita lautakunnalle antaa tarvittaessa sosiaali- ja terveysministeriö.

5 §

Tämä asetus tulee voimaan päivänä
kuuta 198 .

Ennen tämän asetuksen voimaantuloa voidaan ryhtyä sen täytäntöönpanon edellyttämiin toimenpiteisiin.